

SZÍNHÁZ

A MAGYAR SZÍNHÁZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

DRÁMAMELLÉKLET 2010. JÚLIUS

William Shakespeare Lear király

Fordította: Nádasy Ádám

A fordító megjegyzései

A jelen fordítás alapszövege a Foakes-féle „Arden” kritikai kiadás, melynek szövegét vita nélkül elfogadtam eredetinek (*King Lear*, ed. R. A. Foakes, London, 1997). Az el nem hangzó anyagoknál – idők, helyek, színpadi utasítások – merítettem az Arden mellett más kiadásokból is. A fordítás 2010-ben készült a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház számára, ahol Telihay Péter rendezésében került színre.

A *Lear király* két, némileg eltérő ósváltozatban maradt fenn (Kvartó 1608, illetve Fólió 1623), s nem egyértelmű: melyik az „igazi”. A kiadók így többnyire a két verziót összeszövik, s egy harmadikat hoznak létre, mely lehetőleg mindkettőből a legtöbbet őrzi meg. Ilyen a jelen fordításhoz használt szöveg is.

A tegezés-magázás (*thou*, illetve *you*) kérdésében lehetőleg Shakespeare-t követtem, de sokszor a magyar szokásnak megfelelően megváltoztattam. Például Goneril és Regan magázódnak (*you*), ami a mai magyar nézőnek félrevezető volna, ezért ezt tegezve fordítottam. A királyi többest egyes számmal fordítottam.

Technikai megjegyzések

- A sorok számozásában az „Arden” kiadást követem, még a prózai részeknél is, ahol a jelen leirat sorai hosszabbak (így ugorhat a sorszámozás). A verses részeknél az általam betoldott sorokat „.../a” számmal jelölöm (79 sort toldottam be).
- A sor elején csak akkor írok nagybetűt, ha egyébként is az kell (új mondat vagy tulajdonnév esetén).
- A hangsúlyos *hogy* (= *hogyan*) szót kétes esetekben *hogy*-nak írom (például *Mondd meg, hogy menjek?*).
- A rövid-hosszú *i, u, ü* esetében a saját beszédemet követtem, mely gyakran nem azonos a helyesírási formával (például a *kíván* szóban rövid *i*-t ejtek: „*kíván*”), így a jambusaim is eszerint működnek. A szövegben ezt csak kivételesen jelöltem, a többit a színész felére bízom.
- Ha egy szereplő szövegét félbeszakítják, azt „*így*—” jelölöm; ha magától hallgat el, azt „*így*...”.

SZEREPLŐK

LEAR, Britannia¹ királya
BOHÓC² Lear udvarából
LOVAG³ Lear kíséretében

GENERIL, Lear legidősebb lánya
ALBANY⁴ herceg, a férje
OSWALD,⁵ az udvarmesterük

REGAN,⁶ Lear középső lánya
CORNWALL⁷ herceg, a férje

CORDELIA,⁸ Lear legkisebb lánya
FRANCIA KIRÁLY, a kéréje, majd férje
BURGUND⁹ HERCEG, a másik kéréje

KENT gróf (átöltözve Cajus)

GLOSTER¹⁰ gróf
EDGAR, a fia (átöltözve Rongyos Tamás, később Parasztleány)
EDMUND, Gloster házasságon kívül született fia
CURAN,¹¹ nemesúr Gloster kastélyában
ÖREG BÉRLŐ, gazdálkodó Gloster birtokán
SZÁZADOS Edmund csapatában

HÍRNÖKÖK
TISZTEK
SZOLGÁK
KIKIÁLTO

Lear kísérei, szolgák, tisztek, katonák, örök, urak

I. FELVONÁS, 1. SZÍN

Lear palotája.

Jön Kent gróf, Gloster gróf, Edmund

KENT Azt hittem, hogy a király jobban szereti Albany herceget, mint Cornwallt.

GLOSTER Nekünk is mindig úgy tűnt; de most, hogy fölosztotta a királyságot,¹² nem nyilvánvaló, melyik herceget tartja többre, mert olyan egyenlően mérte ki kettőjük részét, hogy (Edmundra) Ez nem a te fiad, gróf uram?

KENT Ezt a fiút a születésekor a nyakamba varrták.

GLOSTER Annyiszor röstelkedtem a létrejötté miatt, hogy már megedzódtem.

KENT A létrejötté miatt? Nem értem.

GLOSTER Az anyja bezzeg értette, úgyhogy hamar kigömbölyödött, és előbb volt a bölcsőjében kisfiú, mint az ágyában férj. Hát igen. Egy lyuk táton az életrajzomon.

KENT Percig se sajnáld, kérlek, ha ilyen derék gyerek büjt ki belőle! Van ám nekem törvényes fiam is,¹³ egy jó évvel idősebb ennél, de az se kedvesebb a szívemnek: mert bár ez a büdös kölyök illetlenül jött, mikor senki se hívta, de az anyja szép volt, megcsinálni jó volt, úgyhogy vállalnom kell a kis korcsot. – Ismered az urat, Edmund?

EDMUND Nem, jó apám.

GLOSTER A nemes Kent gróf. Jegyezd meg, fiam, mert ő nekem kiváló barátom.

EDMUND (Kenthez) Állok szolgálatára, gróf úr.

KENT Máris kedvellek, s remélem, megismerlek jobban is.

EDMUND Uram, azon leszek, hogy kiérdemeljem.

GLOSTER Kilenc évig külföldön volt,¹⁴ és hamarosan megy megint. – Jön a király!

IO Harsonaszó. — Jön egy udvaronc, és egy párnán kis koronát hoz, utána Lear, Cornwall herceg, Albany herceg, utánuk Goneril, Regan, Cordelia, kísérek

LEAR Kísérd ide a francia királyt és a burgund herceget, Gloster!

	váljon cselekvésé a szeretet. (Mindenkéhez) Urak! Kent, íme, búcsúját veszi: régi útját új földön követi.				Vizenyős ²⁷ Burgundia vagyona éntőlem el nem veheti soha. Búcsúzz, Cordelia – itt senki sem szeret; veszítsd el ezt, s találsz egy jobb helyet. Megkapod, Francia, legyen tiéd: nincs ilyen lányom, ne lássam színét soha az életben. Távozzatok: jót nem kívánok, áldást nem adok. – Jöjj, nemes Burgund.	260
Kent el. – Harsonaszó. Jön Gloster, a Francia király, a Burgund herceg, kísérek ²⁵		LEAR				265
CORNWALL ²⁶ Felség, itt van a francia s a burgund. LEAR (a Burgundhoz) Jó uram, Burgundia hercege, először önhöz fordulok, hiszen e királlyal versengett lányomért. Mennyit kíván azonnal hozományként, hogy ajánlatát fönntartsa?			190			
BURGUND Királyom, nem vágyom többre, mint amit ajánlott – s annyit nyilván megad?			195			
LEAR Nemes burgundi herceg, a lányt, míg kedves volt, sokra becsültem, de most lement az ára. Íme, ott van: ha bármely rész e semmi kis vacakból, vagy az egész, s hozzá a bosszuságom – de csakis ennyi! – önnek tetszene, hát viheti.			200			
BURGUND Nem tudom, mit felelek. LEAR Uram, a lányt, súlyos hibáival, barátok nélkül, friss gyűlölettel, atyai átkommal mint hozománnyal elveszi-e?			205			
BURGUND Bocsásson meg, királyom, ilyen helyzetben nem választhatok. LEAR Akkor hát ne, mert – teremtomre mondom – ennyi a vagyona. (A Franciához) Dicső király, nem hágom át barátságunk határát, hogy utálatom tárgyát önhöz adjam. Kérem, fordítsa szívét jobb irányba e hitványtól, kit a természet is szégyellve szemlél.			210			
FRANCIA Nagyon különös, hogy ő, akit felséged úgy imádott, zengve dicsért mint öreg éveit vigasztalóját, most egy perc alatt oly szörnyűséget tett, ami letépi a szeretet dús köntösét! A bűne oly förtelmes lehet, hogy szörnyeteggé avatja őt – vagy felséged korábbi imádata talán hiteltelen? Róla ilyet (ha nem történt csoda) elhinni nem tudok.			215			
CORNWALL (Learhez) Felség, könyörgöm, ha nem bírok szép, gömbölyű szavakkal, színlelve szólni – mert ami a céloom, azt szó nélkül tesztem –, jelentse ki, hogy nem gyilkosság, nem erkölcstelenség, nem bűnös tett vagy szennyes félrelépés fosztott meg engem atyai kegyétől, hanem csak az, hogy <i>nincsen</i> valamim: rimánkodó szemem és sima nyelvem – e hiány boldoggá tesz s gazdagabbá; bár most emiatt vonta meg apám tőlem szeretetét.			225			
LEAR Nem! Jobb lett volna, ha meg sem születesz, mint hogy semmibe végy. FRANCIA Ez az egész? Hogy zárkózott a lelke, hogy kimondatlanul hagyja, amit megtenni kész?... – Burgundi hercegem, mit mond a hölgynek? Az nem szerelem, amibe másfajta, nem odaillő szempontok keverednek. Elveszi? Ő maga lesz a hozomány.			230			
BURGUND (Learhez) Felséges úr, adja meg azt a részt, amit ígért, és én kézen fogom Cordeliát (Kézen fogja), s burgundi hercegnőm lesz.			234/a			
LEAR Semmit se kap. Megmondtam. Nem és nem. BURGUND (Cordeliához, elengedve a kezét) Akkor sajnálom: apját elveszítve egy férjet is veszít.			235			
CORNWALL Béke Burgundiára. Ha illembé és vagyonba szerelmes, úgysem leszek övé.			240			
FRANCIA Cordelia, gazdag vagy, mert szegény vagy, lenézve drága vagy, s gyűlölve kedves. Elveszlek téged és jószágodat (Kézen fogja), ha fölszedhetem, mit más eldobott. Ó, istenek! Hidegek voltakotok, s bennem a szerelem lángra zapott. Nincstelen lányodat, király, viszem, francia trónra mellém ültetem.			245			
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				
		LEAR				
		BURGUND				
		CORNWALL				
		FRANCIA				

GLOSTER (nem veszi észre Edmundot) Kentet így száműzte? A francia elment haraggal? S a király ma este már távozott is? Leadta hatalmát, csak járadékot kövte ki magának? 23/a
S mindezt így sebtiben?... – Edmund! Mi újság?
EDMUND (zsebre teszi a levelet) Kedves jó apám, semmi.
GLOSTER Miért igyekszel úgy eldugni azt a levelet?
EDMUND Nem tudok semmi újságot, apám. 30
GLOSTER Mi az a papír, amit olvastál?
EDMUND Semmi, apám.
GLOSTER Semmi? Akkor miért kellett olyan villámsebesen a zsebedbe juttatni? A semminek nincs szüksége arra, hogy így eltűnjön. Mutasd. Gyerünk; ha tényleg semmi, akkor még a szemüvegem se kell.
EDMUND Kérem, apám, bocsásson meg nekem. A bátyámtól jött ez a levél, és még nem olvastam végig; de amennyit láttam belőle, jobb, ha maga bele se néz.
GLOSTER Add ide a levelet, fiam. 40
EDMUND Rosszat teszek akkor is, ha odaadom, akkor is, ha nem. A tartalma, már amennyit megértettem belőle, nagyon elítélendő.
GLOSTER Mutasd, mutasd.
EDMUND Remélem – ezt a bátyám mentségére mondom –, hogy talán csak kísérletnek szánta, hogy engem próbára tegyen. (Átadja a levelet)
GLOSTER (olvassza) „...Ez a gyakorlat, az idősek tisztelete, megkeseríti a legszebb éveinket, és elzárja előlünk a vagyonunkat egészen addig, amíg megöregedve már nem tudjuk élvezni, amink van. Kezdem úgy látni, hogy abszurd és ostoba béklyó az öregek elnyomó zsarnoksága, amely nem attól működik, hogy ereje van, hanem attól, hogy eltűrik. Keress föl, akkor többet is mondok erről. Ha apánk úgy elaludna, hogy csak én ébreszthetném föl, akkor te örökre élvezhetéd a fele jövedelmét, én pedig maradnék a te hón szerető bátyád – Edgar.” 54
Hm! Összeesküvés! „Ha úgy elaludna, hogy én ébresztheném föl, akkor te élvezhetéd a fele jövedelmét”... – Az én Edgar fiam? Volt hozzá keze, hogy ezt megírja? Szíve, agya, hogy ezt kitervelje? Mikor kaptad ezt? Ki adta át?
EDMUND Senki se adta át, apám, ez benne a cseles. A szobámban találtam, bedobták az ablakon. 61
GLOSTER Fölismered, hogy ez a bátyád keze írása?
EDMUND Ha jó ügyben kérdeznék, apám, megesküdnék, hogy az övé; de jelen esetben szívesebben hinném, hogy nem.
GLOSTER Az övé?
EDMUND Az ő keze, apám; de remélem, a szíve nincs benne a tartalmában.
GLOSTER Előzőleg sose puhatólózott nálad ebben a dologban? 70
EDMUND Nem, apám, soha. De azt gyakran hallottam tőle, hogy igenis helyes volna, hogy amikor a fiúk fölnőttek, s az apák ereje fogytán, akkor az apa kerüljön a fiú gyámsága alá, s a fiú kezelje a vagyont.
GLOSTER Ó, a gazember! Pont ezt fejt ki a levélben. Ocsmány gazember! Álnok, undorító, elfajzott gazember – még annál is rosszabb! Menj, fiú, keresd meg. Lecsukatom. Hát ember az ilyen? 78
EDMUND Nem tudom, jó apám. Arra kérném, hogy függessze föl a bátyám iránti fölháborodását, amíg nem szerez őtöle tanúbizonyságot a szándékáról, ez volna a biztosabb út; mert ha erőszakosan lép föl vele szemben, méghozzá alaptalanul, az csúnyán csorbítaná a maga tisztességét, s az ő fiúi hűségét darabokra zúzná. Az életemet merem rátenni, hogy ő csak azért írta ezt, hogy kipuhatolja: mennyire szeretem apámat, és nem volt benne semmi rossz szándék.
GLOSTER Gondolod? 89
EDMUND Apám, ha jónak látja, én odaállítom magát egy helyre, ahol hallhatja, amit ő meg én beszélünk erről. Akkor majd a saját füle szállítja a megfelelő bizonyítékot. Mindezt késedelem nélkül, még ma este.
GLOSTER Nem lehet ilyen szörnyeteg.
EDMUND Nem, biztosan nem.
GLOSTER Az apjával, aki tiszta szívből, mindenestül szereti! Ég és pokol! Edmund, keresd meg. Férfózz, kérlek, a bizalmába: alakítsd a dolgot saját bölcsességed szerint. Odaadnám a rangomat, mindenemet, csak tisztán lássak. 100
EDMUND Megkeresem, megyek máris, intézem az ügyet, ahogy tudom; aztán tudósítom magát mindenről.
GLOSTER Ezek a múltkori nap- meg holdfogyatkozások³² semmi jót nem tartogatnak nekünk. Bár a természettudomány meg tudja őket így meg úgy magyarázni, de az élővilágot igenis sújtják a következmények. A szerelmek kihűlnek, a barátságok fölbomlanak, a testvérek elszakadnak; a városokban lázadás, a vidéken anarchia, a palotákban árulás; apa és fia közt elszakad a kötelék. Az én gazember fiam is ezt igazolja: íme, fiú az apja ellen. A király fölírja a természetes vonzalmat: íme, apa a gyermeke ellen. Véget értek számunkra a szép idők. Intrika, hazugság, hátbatámadás, mindennemű bomlasztó zűrzavar fog zaklatni

minket a síríg. Puhatold ki ezt a gazembert, Edmund; abból semmi bajod nem lesz. Csak óvatosan. – És a derék, hűséges Kentet meg száműzték, s mi a bűne: őszinteség! Furcsa ez, nagyon furcsa. 117

Gloster el

EDMUND Íme a világ végtelen hülyesége: amikor rossz felé mennek a dolgok – gyakran a saját tévelygéseink miatt –, akkor a kudarcainkért a felelősséget a napra, a holdra meg a csillagokra hárítjuk, mintha kényszerből lennének gazemberek, égi elrendelésből ostobák, a szférák hatása miatt válnának csalóvá, tolvajjá, árulóvá; mintha az égtestek kényszerítenének inni, hazudozni vagy házasságot törni; szóval minden gonoszúságot az istenek erőltetnének ránk. Lenyűgöző, ahogy a kurválkodó emberiség a kéjvágyát egy csillagra fogja. Az apám egy ártó csillagzat, a Sárkány Farka³³ alatt pázrott az anyámmal, és a születésem a Nagymedve³⁴ csillagai alatt történt, ezért – úgymond – szükségszerű, hogy rámenős legyek és kéjszóvár! Maszlag! Akkor is az lettem volna, ami vagyok, ha odafönt a legszűzesebb csillag ragyog, mikor megcsináltak zabigyereknek.³⁵ 133

Jón Edgar

(Tovább magában) És végszóra belép, mint a kegyelemosztó a régi szindarabokban. Az én szerepem az, hogy komiszul búskomor legyek és jajgassak, mint a menhelyi bolond.³⁶ – (Hangosan) Jaj, ezek a napfogyatkozások, micsoda diszharmonia! hírnökei! (Énekel) Fő-szó-lá-mi.
EDGAR Hogy vagy, Edmund öcsém? Min medítálsz ilyen komolyan?
EDMUND Egy jóslaton töprengek, amit a minap olvastam, hogy mit hoznak ránk ezek a nap- meg holdfogyatkozások. 141
EDGAR Te ilyesmikkel foglalkozol?
EDMUND Majd meglátod, hogy amikről ír, mind be fog következni szerencsétlenségünkre. Gyűlölködés szülő és gyermek között, halál, inség, régi szövetségek fölbomlása, szakadás a politikában, fenyegetések és átkok a király és a nemesek fejére, értelmetlen gyanakvás, barátok száműzése, hadseregek széthullása, házaságtörés, és még sorolhatnám.
EDGAR Te mióta vagy ilyen avatott csillagász? 150
EDMUND Na ide figyelj. Mikor láttad apánkat utoljára?
EDGAR Hát, tegnap este.
EDMUND Beszéltél vele?
EDGAR Igen, jó két óra hosszat.
EDMUND Jó hangulatban váltatok el? Nem látszott bosszúsának, szavaiban vagy viselkedésében?
EDGAR Nem, egyáltalán.
EDMUND Gondolkozz csak, hogy mivel sérthetted meg, és könyörgöm, kerülj a vele való találkozást egy ideig, amíg alábbhagy a haragja tüze – mert az most akkora, hogy ha testi sértést okozna neked, attól se csillapodna. 162
EDGAR Valami gazember befekéttett.
EDMUND Ettől félek. Kérlek tehát, tartsd féken az érzelmeidet, és kerülj őt, amíg a tomboló dühe alábbhagy. Sőt, azt mondom: gyere velem a lakószobámba, ahonnan majd alkalmas időben kihozlak, hogy hallj, amit apánk mond. Kérlek, menj: itt a kulcsom. Ha elhagyod a szobát, viselj fegyvert.
EDGAR Fegyvert, öcsém?! 169
EDMUND Bátyám, hallgass a jó tanácsra: viselj fegyvert. Ne legyek becsületes ember, ha itt nem tervelnek valamit ellened. Amit láttam-hallottam, elmondtam neked – vagyis inkább csak jeleztem; valójában sokkal rémesebb a dolog. Kérlek, menj!
EDGAR Hallok felőled hamar? 175
EDMUND Segíték megoldani az ügyedet.
Edgar el

Hiszékeny apa, jóhiszemű báty, kitől a rossz szándék oly távol áll, hogy nem gyanakszik. Meglovagolom ostoba tisztességét. Kész az ügy. 180
Ha nem öröklök, hát szerzek magam: minden út helyes, ha hasznomra van.

El

I. FELVONÁS, 3. SZÍN

Két héttel később.
Albany herceg és Goneril palotája.
Jón Goneril és Oswald

GONERIL Igaz, hogy apám megütötte az egyik tisztet, csak azért, mert az rendreutasította az ő bohócát?
OSWALD Igen, asszonyom.

GONERIL	Éjjel-nappal csak bajt csinál nekem, percenként újabb botrányt produkál, s mindenkit ingerel. Nem tűrhetem. A katonái pimaszak, apám meg mindenért minket kritizál. Ha megjön a vadászatról, nem fogadom őt. Mondja, hogy rosszul vagyok. S maguk is, szolgálják őket kissé hanyagabban, mint azelőtt – ezért én felelek.	5	Hol a kispajtásom, hol az én bohócom? (Egy kísérorhoz) Menj, és hívd ide a bohócomat.	
			Egy kíséror el. Jön Oswald, és megy át a színen	
		9/a 10	OSWALD Na, te fickó, hol van a lányom? Engedelmeivel. (Zavartalanul megy tovább)	45
			Oswald el	
Kintről kürtszó			LEAR (a Lovaghoz*) Mit mondott ez? Hívd vissza ezt a barmot.	
			Lovag el	
OSWALD	Már jön is, asszonyom, hallom.		Hol a bohócom? Itt mindenki alszik!?	
GONERIL	Játsszák, hogy lusták és kelletlenek, az egész személyzet. Hadd tegye szövé. Ha nem tetszik neki, mehet hugomhoz, aki ez ügyben egyetért velem, s kemény lesz ugyanígy. A vén bolond, még gyakorolná mindazt a hatalmat, amit már átruházott. Esküszöm, a vénember: gyerek. Annak tekintjük, s ha visszaél a jóval, megfenyítjük. – Értette, amit mondtam?	15	Jön a Lovag	
			LOVAG Mi van, hol az a hájfej?	
		20	LEAR Azt mondja, hogy felséged lánya nincs jól.	
			LEAR De miért nem jött vissza a nyomorult, mikor hívtam?	51
			LEAR Uram, kereken megmondta, hogy nem.	
			LEAR Hogyan?	
OSWALD	Igen, asszonyom.		LOVAG Felső, én nem tudom, mi folyik itt, de meglátásom szerint felségedet nem azzal a tisztelettel és szeretettel veszik körül, amivel azelőtt. Határozottan alábbhagyott a kedvesség, úgy a személyzet, mint a herceg, sőt felséged lánya részéről is.	60
GONERIL	A kíséretét hűvösen kezeljék, lesz, ami lesz. Adja ki ezt parancsba. Gyekszem alkalmat teremteni, hogy rászólhassak. Írok a hugomnak: így tegyen ő is. – Hozzák az ebédet!	25	LEAR Hm. Azt mondd?	
			LOVAG Kérem, uram, bocsássa meg, ha tévednék, de kötelességem megszólalni, amikor látom, hogy felségeddel sértően bánnak.	
			LEAR Csak eszembe juttatod, amire magam is gondoltam. Az utóbbi időben vettem észre, hogy mindent hanyagul és lassan tesznek, de ezt inkább a saját gyanakvó érzékenységemnek tulajdonítottam, nem pedig szándékos és nyílt gorombaságnak. Majd tisztázom ezt. De hol a bohócom? Két napja nem láttam.	70
			LOVAG Amióta a fiatal úrnőnk elment Franciaországba, felső, a bohóc egyre csak búslakodik.	
			LEAR Nem kell mondanod, észrevettem. Menj és szólj a lányomnak, hogy beszélni akarok vele.	
			Lovag el	
			(Egy kísérorhoz) Te meg hívd ide a bohócomat.	
		5	Kiséror el. Jön Oswald, át akar menni a színen	
			OSWALD Á, maga az! Jöjjon csak ide, igen, maga! Ki vagyok én?	
			LEAR Az úrnőm apja.	
			LEAR „Az úrnőm apja?” Talán az uram kutyája! Te senkiházi, te büdös cseléd!	
			OSWALD Egyik se vagyok, felső, szíves engedelmeivel.	81
			LEAR Te visszakézből lecsapod, amit mondok, te ganéj? (Megüti)	
			OSWALD Felső, engem nem lehet megütni.	
			KENT/CAJUS És elgáncsolni se? (Elgáncsolja Oswaldot, aki elvágódik)	
			LEAR Akarsz futballozni, paraszt?	
		10	LEAR (Cajus-hoz) Köszönöm, fiam. Jól szolgálsz, kedvemre vagy.	
			KENT/CAJUS (Oswaldhoz, akit talpra állít) Gyerünk, uram, fölállni, kifele! Majd én megtanítlak, hogy ki kicsoda! Kifele! Ha maradsz, megint végigfekhetsz a tohonya testeddel! Na, kifele, ha jót akarsz! Ugy! (Kilöki a színről)	90
			Oswald el	
			LEAR Ez igen, szolgálám-barátom! Köszönöm. Előleg a szolgálatodért. (Pénzt ad „Cajus”-nak)	
			Jön a Bohóc	
			BOHÓC Én is fölfogadom. („Cajus”-nak nyújtja a sapkáját) Fogd, itt a bohócsipkám.	
			LEAR Hogyan, drágaságom, mi újság?	
			BOHÓC („Cajus”-hoz) Fickó, vedd csak el a sipkám.	
			KENT/CAJUS Miért, te bohóc?	97
			BOHÓC Miért? Mert amellé állsz, aki kiesett a pikszisből. Bizony, ha nem tudsz szélirányban mosolyogni, hamar megfázol.	
			Nesze, fogd a sipkám. Nézz ide, ez a manusz elkergette két lányát, a harmadikat meg akaratlanul megáldotta – ha hozzá csapódsz, föl köll venned a bohócsipkát. (Learhez) Hogy vagy, tata? Szeretném, ha két sipkám lenne és két lányom.	
			LEAR Miért, fiam?	
			BOHÓC Ha odaadnám nekik mindenemet, legalább meglenne a két bohócsipkám. Fogd, itt az enyém; a másikat kérd a lányaidtól.	
			LEAR Vigyázz, gyerek, korbács lesz!	
			BOHÓC Az igazság, az egy kutya, kutyaóiban a helye. Korbáccsal kiverik, miközben Szuka önagysága bent állhat a tűz mellett és búzóloghet.	

I. FELVONÁS, 4. SZÍN

Ugyanakkor.

Ugyanott, egy másik teremben.

Jön Kent gróf álruhában (mint „Cajus”, egyszerű katonáember)³⁷

KENT/CAJUS (álöltözetére mutat) Ha emellé még a hangomat is átmasírom, talán sikerre jut szép tervem, melyhez külalakomat így letaroltam.³⁸ Kent, te száműzött, ha szolgálhatnál ott, hol elítéltek, tán szeretett gazdád is úgy találná, hogy hasznodat veszi.

Kintről kürtszó. Jön Lear, Lovag és még három-négy kíséror

LEAR Ne kelljen várnom egy percet se az ebédre! Menj, szólj, hogy kész legyen!

Egy kíséror el

(„Cajus”-hoz) Hát te ki vagy?

KENT/CAJUS Ember, uram.

LEAR Mit tudsz? Mit akarsz nálunk csinálni?

KENT/CAJUS Én azt tudom, hogy nem vagyok kevesebb, mint aminek látszom. Tudom hűen szolgálni, aki a bizalmába fogad; szeretni azt, aki őszinte; társalogni azzal, aki bölcs és szűkszavú; várni az Utolsó Ítéletet; verekedni, ha nincs más választásom; valamint nem fogyasztok halat.³⁹

LEAR Ki vagy?

KENT/CAJUS Nagyon rendes alak vagyok, és olyan szegény, mint a király.

LEAR Ha olyan szegény vagy alattvalónak, mint a király királynak, akkor nagyon szegény lehetsz. Mit akarsz?

KENT/CAJUS Szolgálni.

LEAR Kinek szolgálnál?

KENT/CAJUS Magának.

LEAR Ismersz engem, fickó?

KENT/CAJUS Nem, uram, de van valami a tartásában, amiért szívesen nevezném gazdámnak.

LEAR Mi az?

KENT/CAJUS Méltóság.

LEAR Milyen szolgálatot végeznél?

KENT/CAJUS Tudok jó ügyben titkot tartani, lovagolni, futni, szép történetet rosszul elmesélni, világos üzenetet nyersen átadni. Amire átlagember képes, arra alkalmas vagyok; legjobb tulajdonságom a szorgalom.

LEAR Hány éves vagy?

KENT/CAJUS Már nem olyan fiatal, uram, hogy egy nőbe az énekhangja miatt beleszeressek; de még nem olyan öreg, hogy egy nőt bármiért is bálványozzak. Negyvennyolc évet cipelek a hátamon.

LEAR Jöhetsz, fölveszlek szolgának. Ha még ebéd után is tetszel nekem, akkor egyelőre nem küldlek el. – Ebéd! Hé, ebédet! –

LEAR	Fájdalmas seb ez énnekem. ⁴²		hogy helyesli, sőt bátorítja ezt;	
BOHÓC	Barátocskám, tanítok egy mondókát.		ami, ha így van, oly súlyos hiba,	
LEAR	Halljuk.		melynek megtorlása nem késlekedhet.	200
BOHÓC	Figyelj, tata:	115	S bár ennek célja rend és nyugalom,	
	Amid van, azt tedd el;		a megvalósítás sértheti önt;	
	ne beszélj, ha nem kell;		ez máskor szégyen volna, de a szükség	
	ne adj könnyű kedvvel,		most jogossá teszi.	
	fálnak ne menj fejjel;	120	Mert tudod, tata,	205
	ha kínálnak, vedd el,		A veréb kiskakukkot ⁴⁶ etetett,	
	ha magod van, vesd el.		az felnőtt, s bekapta a verebet.	
	Ne kurváz és ne igyál,		Szóval, kialudt a gyertya, és most itt vagyunk a sötétben. ⁴⁷	
	otthon ülj az asztalnál,		A lányomhoz van szerencsém?	
	így lesz pénzed két tucat,		Kérem, apám.	210
	több, mint kétszer kétszer hat.	125	Használja végre a józan eszét,	
KENT/CAJUS	Ez egy nagy semmi, te bohóc.		mert van magának bőven. Hagyja el	
BOHÓC	Na ja, mint a fizetetlen ügyvéd beszéde – maga se adott érte		ezt a szeszélyt, amely igazi lényét	
	semmit. (<i>Learhez</i>) Neked se jó semmire a semmi, tata?		kifoghatja egészen.	
LEAR	Nem, fiam; a semmi az nem jó semmire.	130	A számár is észreveszi, ha a fark csóválja a kutyát. Hoppá,	
BOHÓC	(„Cajus”-hoz) Kérem, mondja meg neki, hogy pont ennyi		Cicám, szeretlek! ⁴⁸	
	jövedelme lesz most a földjeiből. A bohócnak nem hisz.		LEAR	
LEAR	Keserű bohóc vagy.		Ismer itt valaki? Mert én nem Lear vagyok.	
BOHÓC	Tudod, fiacskám, mi a különbség a keserű bohóc meg az édes		Lear így jár? Így beszél? Hol a szeme?	
	között?		Vagy a fölfogása gyöngül, vagy az érzékei tompulnak... Hahó,	
LEAR	Nem én. Halljam.		ébrek vagyok? Biztos, hogy nem. Meg tudja mondani valaki,	
BOHÓC	Ki súgta neked azt, ⁴⁹ hogy földed osszad szét?		hogy ki vagtok?	221
	Ót küldjed ide mellém, s te foglald el helyét.		BOHÓC	
	A kétfajta bohócot akkor majd láthatod:		LEAR	
	(<i>Magára</i>) tarkában ⁴⁴ itt az édes – (<i>Learre</i>) a keserű meg ott.	140	(<i>nem figyel rá</i>) Szeretném tudni; mert a külsőségek, a tapasztalat,	
LEAR	Bohócnak nevezel, fiú?!		az eszem azt a hamis látszatot sugallja, hogy vannak lányaim.	
BOHÓC	A többi címédet mind leadtad; ez az egy, ez veled született.		BOHÓC	
KENT/CAJUS	(<i>Learhez</i>) Felség, ez egyáltalán nem vicces.		LEAR	
BOHÓC	Sajnos, nem! A nemesek és nagyurak nem hagynak kibontakozni. Ha iparendélyt akarnék kiváltani, abból is részt követel-nének; és az úri hölgyek úgyszintén, eliriglyik tőlem a bohóckodást, folyton a csörgőim után kapkodnak. Tata, adjál egy tojást, adok két koronát.		BOHÓC	
LEAR	Miféle két koronát?	150	LEAR	
BOHÓC	Keresztben félbevágom a tojást, ⁴⁵ kieszem a belsejét, marad két kerek korona. Amikor keresztben kettévágtd az országodat, és mind a két feléről lemondtd, olyan voltál, mint aki a szamarát fölveszi a hátára, hogy nehogy sáros legyen. Nem sok eszed volt a kopasz koronádban, amikor az aranykoronádat odaadtad. Ha most úgy hangzik, mintha bohóckodnék, hát azt korbácsolják meg, aki igaznak érzi. (<i>Énekel</i>)		LEAR	
	<i>A bohócnak most rossz nagyon:</i>		(<i>Kísérőhöz</i>) Nyergeljete! Azonnal indulunk! –	
	<i>a bölcsék meghülyültek,</i>		(<i>Gonerilhez</i>) Nem vagy a lányom! Én nem is zavarlak:	245
	<i>és mint az utánzó majom,</i>	160	egy lányom még maradt!	
	<i>a mi helyünkbe ültek.</i>		GONERIL	
LEAR	Mióta vagy ilyen dalos kedvedben, fiú?		Út-ver mindenkit, a csűrhéje meg	
BOHÓC	Azóta van ez, tata, hogy a lányaidból anyát csináltál magadnak. Mikor a kezükbe adtd a nádpálcát, és letoldtd a gatyádat, (<i>Énekel</i>)		szolgának nézi a feljebbvalóit.	
	<i>ők sírtak – örömkönyveket!</i>		<i>Jön Albany</i>	
	<i>Én dalban elzokogtam,</i>		LEAR	
	<i>hogy nagy királyunk – pici lett,</i>		Késő lesz majd a bánat! – (<i>Albanyhez</i>) Ó, itt vagy, uram?	
	<i>és bohócnak ment nyomban!</i>		Te akarod ezt? Mondd! – A lovakat!	250
LEAR	Kérlek, tata, fogadj föl egy tanítót, hogy a bohócodat megtanítsa hazudni. Úgy szeretnék tudni hazudni!	171	<i>Egy kísérő el</i>	
BOHÓC	Ha hazudsz, fiú, meg leszel korbácsolva.		Hálátlanság, te márvány-szívű rém,	
	Csak ámulok, hogy milyen egyformák vagtok, te meg a lányaid.		ha gyermekben tanyázol, rémesebb vagy	
	Ótőlük korbács, ha igazat mondok, tetőled korbács, ha hazudok, de néha azért is korbács, ha befogom a számat. Inkább lennék bármi más, mint bohóc – de azért a te helyedben nem lennék, tata. Kétoldalt lenyeszed az agyadat, középen meg semmit se hagytál. Itt jön az egyik lenyesett darab.		a tenger szörnyénél.	
	<i>Jön Goneril</i>		ALBANY	
LEAR	Nocsak, lányom! Borús a homlokod?	180	LEAR	
BOHÓC	Újabbon kissé gyakran elborul!		(<i>Gonerilhez</i>) Hazudsz, te keselyű!	
	(<i>Learhez</i>) Milyen remekül megvoltál, míg nem kellett lesned a homlokát. Most egy nagy kerek nulla vagy, számjegy nélkül.		A társaim válogatott vitézek,	255
	Én jelenleg több vagyok, mint te: én bohóc vagyok, de te semmi vagy. (<i>Gonerilhez</i>) Igenis kérem, befogtam a számat; látom az arcán, hogy ezt akarja, bár nem szól.		hajszára ismerik az illemt,	
	Csitt, csitt, csitt!		és minden apró részletben ügyelnek	
	Ki megunta javait,		a jó hírukra. – Jaj, egy kis hibát	
	eldobta – most koldul itt.		mily nagyok láttam én Cordeliában!	260
	(<i>Learre mutat</i>) Ez a borsó már ki van hüvelyezve.	190	Mint egy feszítővas, kifordított	
GONERIL	Nemcsak ez a gátlátatlan bohóc,		a sarkaimból, s a szeretetet	
	hanem az egész csapata, apám,		epévé változtatta. Lear, Lear, Lear!	
	piamaszul folytatja a féktelen,		(<i>Saját fejét veri</i>) Verd a kaput, ahol bement a téboly,	
	otromba, túrhetetlen dáridózást.		s a józan ész kiment. – Induljatok!	
	Azt hittem, apám: ha ezt közlöm önnel,	195	<i>Kent/Cajus, Lovag, kísérők el</i>	
	majd orvosolja; de aggódva látom		ALBANY	
	abból, ahogy cselekszik és beszél,		Felség, én nem tehetek semmiről,	265
			s dühének okát sem tudom.	
			LEAR	
			Az meglehet. –	
			Természet, nagy istennő, halld szavam!	
			Függeszd föl tervedet, ha célod az,	
			hogy ez a nő itt termékeny legyen.	
			Méhébe csak meddséget helyezz,	270
			száritsd el benne termő szerveit,	

KENT/CAJUS	A pocsolóyába.		Őszinte lélek, igazat beszél –	
OSWALD	Jaj, kedves, mondd már, légy szíves.		ha elfogadják, jó; ha nem, hát nyers volt!...	
KENT/CAJUS	Nem vagyok a kedvesed.		Ismerem ezt a fajtát, nyers szívében	
OSWALD	Jó, akkor nem érdekelsz. ⁶⁵		több hamisságot, intrikát takar,	100
KENT/CAJUS	Jössz te még az én utcámba, akkor majd érdekellek.	10	mint húsz hajbókoló kis talpnyaló,	
OSWALD	Miért beszélsz így velem? Nem is ismerlek. ⁶⁶		akik teszik a dolguk.	
KENT/CAJUS	Én viszont igen.		KENT/CAJUS Ó herceg, hitemre... vagy: hó szivemből,	
OSWALD	Hogyhogy? Hát ki vagyok?		ha bírhatom magas jóváhagyását,	
KENT/CAJUS	Egy suttó vagy, egy rongy, egy maradék-zabáló, aljadék, gőgös,		melynek üdvös sugára, mint a tűzcscik	105
	üres, hitvány, divat-lihegő, agyonfizetett, mocskos-térdharisnyás		Phoebus ⁷¹ fénylő fején—	
	suttó; egy kocsonya-térdű, följelentgető, pudvás nyomoronc; egy		CORNWALL Most mit akarsz?	
	tükörbe-pislogó, hétrét-görnyedő, pipiskedő szemét, egy koffer-		KENT/CAJUS Fölhagytam a stílussal, amit kifogásolt. Valóban, uram, én nem	
	hordó szervilis paraszt; beállsz te kerítőnek is, ha kell, mert		hízelgek. Ha valaki egyszerű beszéddel félrevezette önt, az egy	
	egyszerre vagy suttó, szemét, gyáva és strici; téged egy korcs		egyszerű gazember volt, ami részemről nem áll fenn – bármenny-	
OSWALD	Micsoda rémes alak vagy, hogy így fröcsögssz valaki ellen,	23	nyire is szeretne ön ebben a szerepben látni.	III
	akit nem ismersz, és aki téged se ismer?! ⁶⁷		CORNWALL (Oswaldhoz) Mivel sértetted meg?	
KENT/CAJUS	Micsoda pofátlan ganéj vagy, hogy letagadod, hogy ismersz?		OSWALD Én semmivel. Gazdája, a király	
	Hát nem két napja volt, hogy elgáncsoltalak és megvertelek a		méltóztatott megütni a minap	
	király előtt? Elő a kardot, te patkány! Éjjel van, de látlak a hold-		egy félreértés miatt; s ekkor ő,	
	fénynél! (Kardot ránt) Fasírtot csinálók belőled a holdsütésben.		dühödöt urának hogy kedvébe' járjon,	115
	A kardodat, te ocsmány szemét bodorított bábu! Vivjál!	32	hátulról elgáncsolt. Elestem, ő meg	
OSWALD	Hagyjál, semmi közöm hozzád.		ott fektemben úgy becsmérelt, gyalázott,	
KENT/CAJUS	Vivjál, te felmosórongy! Idejössz, és levelet hozol a király ellen,		hogy hősnék tűnjön. A király dicsérte,	
	pártját fogod a megtestesült Hiúságnak az apja királyi nevével		mert rám támadt, pedig nem védekeztem.	120
	szemben! Vivjál, patkány, vagy rostélyost csinálók a combjaidból!		S most, hősi tettétől fölbátorodva,	
	Vivjál, te rongy, gyerünk már, mi lesz?		kardjával jött nekem.	
OSWALD	Segítség! Gyilkos! Segítség!		KENT/CAJUS Csupa silány,	
KENT/CAJUS	Küzdjél, paraszt! Na, állj ki, patkány, állj ki, te csipkés féreg,	41	pipogya rongy – és még a hős Ajax ⁷² is	
	küzdjél már! (Verni kezdő)		hogy hisz nekik!	
OSWALD	Segítség! Gyilkos! Gyilkos!		CORNWALL Hozzák a kalodát! ⁷³	123/a
			Egy-két szolgál el	
	Jön Edmund kivont karddal, ⁶⁷ nyomában Cornwall, Regan, Gloster, szolgálk		Te ősz zsvány, te tisztos, vén gazember,	
EDMUND	Hé, mi folyik itt! Széjjel, széjjel!		ebből tanulsz!	
KENT/CAJUS	(Edmundhoz) Nini, fiacskám, inkább teveled? ⁶⁸ Gyere, megmu-		KENT/CAJUS Uram, ahhoz öreg vagyok.	125
	tatom, hogy' kell. Gyere, uracska.		Ne zárjon kalodába. A király	
GLOSTER	Fegyver? Vívás? Mi történik itt?		megbízásából jöttem most ide.	
CORNWALL	Abbahagyni azonnal! Meghal, aki még egyet üt. Mi folyik itt?		Igencsak sértene gazdám személyét	
REGAN	A két küldönc: a nővéremé meg a királyé.		és méltóságát, ha a követét	
CORNWALL	(„Cajus”-hoz) Min különböztetek össze? Beszélj.	50	itt kalodába zárnák.	
OSWALD	Nem jutok levegőhöz, nagyuram.		CORNWALL Hozzák a kalodát!	130
KENT/CAJUS	Nem csoda, úgy fitogtattad a bátorságodat! Te gyáva rongy,		Úgy éljek én, hogy ott fog ülni délig!	
	a természet nem is tud rólad: téged a szabó csinált.		REGAN Délig? Estig, sőt egész éjszaka!	
CORNWALL	Furákat beszélsz, hallod: szabó csinál embert?		KENT/CAJUS Úrnóm, ha az apja kuttyája volnék,	
KENT/CAJUS	Igen, uram, a szabó. Szobrász vagy festő nem tudta volna így		nem bánna így velem.	
	elrontani, még egy inas se, kétéves gyakorlattal.		REGAN Nem a kuttyája: a gazembere.	134/a
CORNWALL	(Oswaldhoz) Beszélj végre: hogy kezdődött a veszekedés?		A szolgálk behozzák a kalodát	
OSWALD	Ez az öreg briganti, uram, akinek életét megkíméltem ősz		CORNWALL Ez az alak is afféle, akiktől	135
	szakállára való tekintettel—	61	nővéred szólt. Ide a kalodát!	
KENT/CAJUS	Te nyamvadt „Z” betű, te ábécé legalja! Jó uram, ha megengedi,		GLOSTER Kérem, kegyelmes uram, ne tegye.	
	ezt a csimbókos gazembert porrá töröm, és bevakolom vele a		A vétké nagy; s gazdája, jó királyunk,	
	vécéfalat. (Oswaldhoz) Megkímélte ősz szakállamat, te pudli?		majd meg is rója érte. Am e csúnya	
CORNWALL	Csend, ha mondom! Te barbár bunkó, nincs benned tisztelet?		fenyítés, mit kegyelmed szabna ki,	140
KENT/CAJUS	Van, uram, de a harag nagyobb úr.		alantas, nyomorult kis tolvajoknál,	
CORNWALL	Miért haragszol?		hétköznapi vétségeknél szokásos.	
KENT/CAJUS	Hogy egy ilyen alaknak kardja van, ⁶⁹	70	A király ezt rossz néven fogja venni,	
	de tisztessége nincs. Csak mosolyognak,		hogy nem becsüljük őt, s a követét	
	de közben mint a patkány, tönkterágnak		így megaláztuk.	
	minden szent köteléket; bátorítják		CORNWALL Ezt én vállalom.	145
	a gazdáik felcsapó szenvedélyét:	75	REGAN A nővéremnek még sérelmesebb,	
	tűzre olajat, fagyra jeget adnak;		hogy udvarmesterét munkája közben	
	tagadnak, helyeselnek, szélkakasként		inzultus érte. – Rakják be a lábát!	
	forognak uruk forgása szerint,		Kent/Cajus lábait a kalodába zárják	
	s mint értetlen kutya, vígan lihegnek.		CORNWALL ⁷⁴ (Glosterhez) Gyere, gróf uram, menjünk.	
	(Oswaldhoz) A lepra jöjjön a görcsös pofádra!	80	Mind el, csak Gloster és Kent/Cajus marad	
	Mosolyogsz rajtam, hogy bolond vagyok?		GLOSTER („Cajus”-hoz) Sajnálak, barátom. Döntött a herceg,	150
	Gágogó gúnár, kapnálak csak el,		s a szándékától – ezt mindenki tudja –	
	behajtanálak a baromfiólból! ⁷⁰		nem tér el soha. Majd még kérlelem.	
CORNWALL	Te megőrültél, öregem?		KENT/CAJUS Ne tegye, uram.	152/a
GLOSTER	Min vesztetek össze, azt mondd.		Fönn voltam éjjel, nehéz volt az út.	
KENT/CAJUS	Két mágnos egymást nem tisztítja jobban,	85	Majd alszom egy sort, aztán füttyörészek.	
	mint engem ez a gazember.		(Tréfásan, a kalodára mutatva) Jó ember is megüti a bokáját.	155
CORNWALL	Miért hívod gazembernek? Mit vétett?		További jó napot!	
KENT/CAJUS	Hogy nem tetszik a képe.		GLOSTER A herceg a hibás: ebből harag lesz.	
CORNWALL	S az enyém se! (Körbematat) Az övé! Se a hölgyé!		Gloster el	
KENT/CAJUS	Uram, szokásom az őszinteség.	90	KENT/CAJUS (saját kenti hangján) Jó királyom, igazolod a mondást:	
	Bizony már láttam jobb arcokat is,			
	mint amik itt a nyakakon csücsülnek			
	a jelen pillanatban.			
CORNWALL	Ezt a fickót			
	sokat dicsérhették, hogy szókimondó,			
	s most nyersét játszik – csakhogy visszaél	95		
	a stílusával. Ő nem hízelgél!...			

rossz nap után jó hajnalt sose várj!
Gyere, melengető nap, égi lámpa,
világítsd be itt lent a földgolyót, 160
hogyan biztató fényednél végre lássam,
mit ír e levél. Ott van csak csoda,
ahol baj is van!... (*Levelet vesz elő*) Cordelia írta,
megtudta szerencsére, hogy titokban 165
a királyt szolgálom. (*Olvass*) „...előbb-utóbb,
látva innen e szörnyű helyzetet,
pótlom, mi elveszett.”⁷⁵ – Fáradt szemem,
úgyis kialvatlan vagy: hát ne lássad
e szégyenletes szállást. 170
Jó éjt, Szerencse. Forgasd kereked,
és aztán mosolyogj! 171/a

Elalszik, lábával a kalodában. A színen marad

II. FELVONÁS, 3. SZÍN

*Reggel.
Ugyanott.⁷⁶
Kent gróf (mint Cajus) zavartalanul alszik a kalodában. — Jön Edgar*

EDGAR (*nem látja az alvót*) Hallottam, hogy köröznek,
s egy szerencsésen talált faodúban
megmenekültem. Nincs egy kikötő,
nincs hely, hol ne azt lessék éber őrk:
hogyan kaphatnának el. Amíg lehet,
életben maradok. Ebből a célből
az emberi lét legalján levő
nyomorult, fél-állati koldusok
alakját öltöm fel. Az arcomat
bemocskolom, s egy szál ágycikkötőben,
csomókban lógó hajjal odaálllok
a széllel és az égbolttal dacolni.
Példát veszek a menhelyről szökött
bolondokról,⁷⁷ akik üvöltve járnak,
és csupasz, érzéketlen karjukat
tűkkel, szögekkel szurkálják tele,
s e rémisztő külsővel kényszerítik
– hol őrzöngő átkokkal, hol imával –
kopott falvak, malmok, tanyák lakóit
adakozásra.⁷⁸ Itt vagyok: Rongyos Tamás –
ez valami! Edgarnak lenni: semmi.

El

II. FELVONÁS, 4. SZÍN

*Reggel.
Ugyanott.
Jön Lear, a Bohóc és a Lovag. – Kent gróf (mint Cajus) alszik a kalodában*

LEAR Furcsállom, hogy így elmentek hazulról,
s nem küldték vissza a küldöncömet.
LOVAG Előző este még föl se merült,
hogyan elutaznak. 195
KENT/CAJUS (*fölebred*) Üdv, nemes gazdám!
LEAR Nocsak, te így szoktál pihenni?!

KENT/CAJUS Nem, uram.
BOHÓC Haha, nézd: fabugyi van rajta! A lovat a fejénél kötik ki, a kutyát,
medvét a nyakánál, majmot a tökéniél, embert a lábánál.
LEAR Aki sokat ugrál, arra bükkfa-zoknit húznak!
(*„Cajus”-hoz*) Van ember, aki oly rosszul itél,
hogyan téged idetett? 201
KENT/CAJUS Ember, meg asszony:
az ön veje meg a lánya.
LEAR Nem. 205
KENT/CAJUS De.
LEAR Mondom: nem.
KENT/CAJUS Mondom: de.
LEAR Ilyet nem csináltak.
KENT/CAJUS De csináltak. 210
LEAR Jupiterre mondom, nem.
KENT/CAJUS Junóra mondom, de.
LEAR Ezt nem merik;
ilyet soha! Gyilkossággal fölér
a király követét így meggyalázní.
Mondd el gyorsan, világosan: mivel
szolgáltál rá? Vagy ők mért bántak így
a küldöncömmel? 215
KENT/CAJUS Felső, amikor
a házuknál felséged levelét

átnyújtottam, s még ott térdeltem illón,
rohanva jött egy izzadó futár, 220
és verejték-bűzősen ellihogte
úrnője, Goneril üdvözlését;
félbeszakítva engem, levelét
átadta; elolvasták; erre föl
kíséretükkel rögtön lóra ültek, 225
nekem meghagyták, hogy jöjsek utánuk,
s várjam a választ. Zordan méregettek.
Itt újra láttam a másik futárt,
aki miatt olyan kurtán fogadtak:
ő az a fickó, aki a minap 230
felségeddel úgy szemtelenkedett.
Férfi vagyok, az agyam elborult,
és kardot rántottam: ő erre gyáván
ordított és fölverte a házat.
Felsőged veje s lánya úgy itélték,
hogyan ez a szégyen jár a vétkemért. 235
BOHÓC A tél még nem múlt el, ha ilyen irányban röpülnek a vadlibák.⁷⁹
Ha az apa ágrólszakadt,
oda se néz a gyerek.
Ha az apa zsebe dagad,
a gyereke hízeleg. 240
A Szerencse ócska kurva,
szegényekhez sose bújna.
Mindamellet a lányaid részéről rengeteg báj fog érni, egy évig
számolhatod, mennyi bájad lesz. 245
LEAR Mint szülő nőt, úgy fojtogat a görcs!⁸⁰
Hisztéria, kushadj: női betegség,
lenn a helyed! – Most hol van ez a lányom?
KENT/CAJUS A grófnál, uram, odabent.
LEAR (*a Lovaghoz*) Te ne gyere: maradj itt. 250
Lear el
LOVAG Nem volt más bűnöd, mint amit mesélsz?
KENT/CAJUS Semmi. Mért jön a király ilyen kis csapattal?⁸¹
BOHÓC Ha ezért a kérdésért csuknak kalodába, azt megérdemelted
volna. 255
KENT/CAJUS Miért, te bohóc?
BOHÓC Beíratunk iskolába a hangyához, hogy megtanuld: télvíz idején
hiába ügyködsz. Akik az orruk után mennek, látják, hova visz az
út, hacsak nem vakok; húsból húszan kiszagolják, ha valaki már
bűdös.⁸² Ha egy nagy kerék lefelé gurul a lejtőn, ne kapaszkodj
bele, mert kitéri a nyakad, ha alakerülsz. De amelyik fölfelé
megy, azt hagyd, hogy húzzon magával. Ha egy okos embertől
jobb tanácsot kapsz, ezt add vissza nekem; az enyémet csak gaz
emberek kövessék, mert bohóc adja. 266
A lovag, aki hasznót vár,
és szolgál, amíg jól vagy,
ha esni kezd, hát odébbáll,
s a zord viharban otthagy. 270
De én, a Bohóc, maradok –
a gazok fússanak:
bohócok itt a lovagok,
s én vagyok hű lovag.
KENT/CAJUS Ezt hol tanultad, te bohóc?
BOHÓC Nem attól, aki a kalodában ül, te bohóc.⁸³

Jön Lear és Gloster
LEAR Nem hajlandók fogadni? Betegek??
Elcsigázottak? Csupa kifogás,
ez lázadás, ez felségárulás!
Menj, hozz egy jobb választ.
GLOSTER Felsőged úr,
a herceg, tudod, heves jellemű,
és megrögzötten és csökönyösen
kitart a dolgában. 280
LEAR Mi a dögvészes nyavalya?! „Heves”?
Meg „jellem”? Gloster!! Szólni akarok,
most, Cornwall hercegével s a nejevel! 285
GLOSTER Felső, erről már informáltam őket.
LEAR „Informáltad”?! Érted, hogy mit beszélek?
GLOSTER Igen, felség.
LEAR A király szólni kíván hercegével,
az apa lányával – parancsolom,
sőt elvárom hű szolgálatukat!
290
Te „informáltad” őket? A pokolba!
„Heves” a herceg? Nos, Lear üzeni—
De nem, még ne, talán tényleg beteg:
a kór nem hagyja, hogy mindazt tegyék,
mi egészségesnek kötelező. 295
Nem vagyunk magunk, amikor a test
kinjárt az észre átvizsi. Belátom,

	<p>hogy helytelen volt önfejtő dühömben egészséges mércével megítélni 300 egy beteget. („Cajus”-ra esik a pillantása) Mennykő a koronámba! Mért ül ez itt?... Ez mégis azt mutatja, hogy a hercegek gyors elutazása üres fogás. – Engedjék szabadon az emberemet! Szólj a hercegeknek, hogy beszédem van velük, most, azonnal! 305 Vagy addig dobolok az ajtajuknál, míg álmutakat agyonverem. Bár béke lenne felségtek között!</p>				
GLOSTER					
	<i>Gloster el</i>				
LEAR	A szívem föltolul. (<i>Saját szívéhez</i>) Helyedre, vissza! 310				
BOHÓC	Úgy van, tata, szólj rá, mint a szakácsnő az angolnára, amit elfe- lejtett agyoncsapni, mielőtt a tepsibe tette, s csak aztán verte fejbe: „Helyedre, vissza!” Az öccse meg olyan hülye volt, hogy csupa szeretetből megvajazta a lovának a szénát. ⁸⁴ 315				
	<i>Jön Cornwall, Regan, Gloster, szolgák</i>				
LEAR	Jó reggelt mindkettőtöknek!				
CORNWALL	Üdvözlét, felség!				
	<i>Kent/Cajust szabadon engedik</i>				
REGAN	Örömmel látom itt felségedet.				
LEAR	Regan, remélem is. Mert van okom, hogy ezt higgyem rólad. Ha nem örülnél, elválnék sírban fekvő jó anyádtól, 320 hiszen tudnám, hogy megcsalt!... ⁸⁵ („Cajus”-hoz) Na, szabad vagy? Erre még visszatérünk! ⁸⁶ – Drága Regan, a nővéred gonosz. Jaj, Regan: éles, álnok keselyűcsőrrel mart ide. (<i>Kezét szívére teszi</i>) Hogy is mondjam neked – el sem hiszed, hogy milyen aljas lélekkel... – Regan! 325				
REGAN	Kérem, apám, nyugodjon meg. Szerintem maga nem látja az ő érdemét, s nem ő volt hanyag.				
LEAR	Micsoda? Hogy érted?				
REGAN	A nővéremről el nem képezem, hogy kötelességét ne teljesítse. 330 Ha ő tán korlátozta jó apám kíséretének duhajságait, ezt jó okkal és jó célból csinálta, s nem vétkes semmiben. 332/a				
LEAR	Megátkozom!				
REGAN	Apám, maga öreg: az életereje már közelít végső határához. Fogadja el, hogy irányítsák olyanok, akik magánál jobban látják helyzetét. 335				
	Kérem, hogy térjen vissza Gonerilhez, akit megbántott. 340				
LEAR	Én? Kérlek bocsánatot? Ez lenne méltó egy királyi házhoz?! (<i>Letérdel, ironikusan</i>) „Édes lányom, én már öreg vagyok s fölösleges. Hát térden állva kérlek, adj nekem kosztot, ágyat és ruhát!” 345				
REGAN	Apám, elég. Rossz játékok ezek. Menjen csak vissza hozzá.				
LEAR	(<i>fölkel</i>) Nem, Regan: a kíséretemet felére vágta, sötétben nézett rám, s kigyóyszerű hegyes nyelvvel a szívembe szúrt. 350 Az egék minden bosszúja zuhogjon önző fejére! Sújtsák bénasággal magzata csontjait!				
CORNWALL	Miket beszél?! 355				
LEAR	Vakító gyors villámok, löjetek álnok szemébe! Mocsár gőzei, rontsátok meg szép arcát hólyagos fekélyekkel!				
REGAN	Szentséges istenek!				
LEAR	Majd rosszkedvében ezt kívánja rám is? Nem, Regan, téged nem foglak sosem megátkozni. Neked gyöngéd a lelked, nem tudnál nyers lenni. Az ő szeme kemény; a tiéd simogat, nem éget. 360 Te nem sajnálnád örömeimet, kíséretemet nem kurtítanád, 363/a nem korholnál, nem vonnád meg a pénzem, és végül: nem tolnád be a reteszt, ha kopognék. Te jobban fölfogod,				
	hogy mi a természetes kötelék, az előzékenység, gyermeki hála. A fél országot sem felejtet el, amit adtam neked.				
REGAN	Apám: a tárgyra. 370				
LEAR	Ki csukta kalodába a küldöncömet?				
	<i>Kintről kürtjel. — Jön Oswald</i>				
CORNWALL	Mi ez a jelzés? 371/a				
REGAN	A nővéremé. Írta a levélben, hogy nemsokára jön. (<i>Oswaldhoz</i>) Úrnője megjött?				
LEAR	Ez a szolgáló olcsó fennhéjázását úrnője gyarló gőgjéből meríti. 375 Takarodj, hitvány!				
CORNWALL	Felség, ezt hogy érti?				
LEAR	Ki csukta be?! Regan, nagyon remélem, nem tudtál róla!—				
	<i>Jön Goneril</i>				
	Ki jött? Istenek, ha szeretitek azt, aki öreg, ha becsülsz, aki engedelmes, 380 ti vén egék, főntről segítetek! – (<i>Gonerilhez</i>) Nem szégyelsz szakállammal szembenézni? – O, Regan, hát te kézen fogod őt? S mért ne fogna, apám? Vétkeztem én? Attól még nem lesz vétek valami, hogy zavarodott, gyenge öregek annak találják. 385/a				
LEAR	Ó, hogy még a csontom szét nem repedt! – Ki csukta kalodába?				
CORNWALL	Én zártam oda, felség; de a fickó többet is érdemelne.				
LEAR	Te? Te voltál?				
REGAN	Kérem, apám, ha gyenge, lássa be! Ha nővéremhez szépen visszamegy, és nála ezt a hónapot kitölti, fele csapattal hozzám már jöhet. Most nincs módom – hiszen nem vagyok otthon –, hogy ellátását illőn biztosítsam. 390				
LEAR	Vissza, oda? S leadni ötvenet? Nem! Inkább földél nélkül maradok! Megküzdök én a szabad levegővel, majd társam lesz a farkas, a bagoly; hadd csipjen a nyomor!... Vissza, oda? A forrófejű francia, aki hozomány nélkül vette el a lányom: térdeljek ölébe, mint a jobbágy, s kérjem, hogy tartson el?... Vissza, oda? Inkább azt kérd, hogy csicskása legyek ennek a féregnek. (<i>Oswaldra mutat</i>) 400				
	Ahogy akarja.				
LEAR	Lányom, kérlek, ne hajts az örületbe: én nem terhellek többé. Elmehetsz. Már nem találkozunk, nem látjuk egymást – pedig a lányom vagy, a húsom-vérem, vagy inkább betegség ebben a húsbán, mely szintúgy az enyém. Gennyes fekély vagy, tályogos seb, duzzadt furunkulus, rossz véremből fakadsz. De mit is szidlak: mit hívom rád a szégyent, eljön úgyis; nem kérem Jupiter villámaint, és nem föllebbezek ítéletéhez. 405				
	Javulj meg magad, majd ha jólesik: én ráérek, ellakhatok Regannál, én és száz katonám.				
REGAN	Az nem megy így. Nem vártam most magát, nincs semmi készen a fogadására. Hallgasson órá: ha apám dühét józan ésszel nézzük, be kell látnunk: maga öreg, s ezért— De ő tudja a dolgát. 420				
LEAR	Igy beszélsz?! 425				
REGAN	Bátorkodom. Mért? Ötven katona, az nem elég? Mi szükség volna többre? Vagy akár ennyire? Költséges is, veszélyes is. Hogy tudna ennyi ember két gazdával, de egy fedél alatt békében együtt élni? Lehetetlen. 430				
GONERIL	Mért is ne szolgálhatná ki magát az én személyzetem, vagy az övé?				
REGAN	Mért ne, apám? Aztán ha hanyagok, mi szedjük ráncba őket. – Én is érzem 435				

	a veszélyt. Ha az én házamba jön, csak huszonötöt hozzon; nem tudok többnek szobát, ellátást nyújtani. Odadtam mindent—	
LEAR		
REGAN	Már ideje volt.	
LEAR	—a gondviselőimmé tettelek, de kikötöttem, hogy száz katonám	440
	kísérjen engem. Most csak huszonötöt jöhetnek hozzád? Ezt mondtad, Regan? És mondom újra, jó apám: ne többel.	
REGAN	A rossz ember kezd szépnek látszani a rosszabb mellett; már-már becsülendő, ha rosszabb is akad. (<i>Gonerilhez</i>) Jövök veled: ötven, az kétszer annyi, mint Regannál, úgyhogy duplán szeretsz.	445
LEAR		
GENERIL	Hallgasson meg: kell az a huszonöt? Vagy tíz? Vagy öt? Egy olyan házban, ahol kétszer annyi lesi az óhaját?	450
REGAN	Minek kell egy is?	
LEAR	Ne érveljetelek azzal, hogy mi „kell”! A koldusnak is van egy-két kacsatja, ami nem kell, de mégis az övé! Ha annyit adsz csak, ami „kell”, az embert állattá olcsósítod! Hercegnő vagy: pompás ruhád van – <i>szükség</i> erre sincs: a ruha arra kell, hogy melegítsen, és ez nem melegít!... De ami kell – egek! adjatok, ami kell: türelmet! – itt állok, ó, egek, vénen, szegényen, egyformán sújt a bánat és a vénség. Ha ti hajtjátok lányaim szívét az apjuk ellen, hát ne tegyetek oly bolonddá, hogy túrjem jámborul: adjatok nemes haragot belém, hogy nők fegyvere: könny ne szántsa végig e férfiarcot! (<i>Lányaihoz</i>) Undok némberek, oly bosszút állok mindkettőtökön, hogy a világ majd— én olyat csinálók— hogy mit, még nem tudom, de belerokkan a földkerekség! Sírnem fogok, hiába várjátok. Volna mért;	454/a 455 460 465 465/a 470
	<i>Távolról vihar, mennydörgés hallatszik</i>	
	de előbb török százezer szilánkra a szívem, mint hogy itt elkezdenék sírni! – Bohócom! Megbolondulok!	475
	<i>Lear, Gloster, Kent (mint Cajus), Bohóc, Lovag el</i>	
CORNWALL	Menjünk be, vihar közeledik.	
REGAN	Ez a kastély kicsi: az öregot s a csapatát nem lehet elhelyezni.	
GENERIL	Ó a hibás: felizgatta magát, most majd megizleli, milyen bolond volt.	480
REGAN	Ót, magában, szívesen fogadom, de kísérőit nem.	
GENERIL	Ezt mondom én is. Hova lett Gloster gróf?	
CORNWALL	Kiment az öreg után – már jön is.	
	<i>Jön Gloster</i>	
GLOSTER	A király tombol dühében.	485
CORNWALL	S hova megy?	
GLOSTER	Lovat kért, de a célját nem tudom.	
CORNWALL	Legjobb, ha hagyjuk – menjen, ha akar.	
GENERIL	(<i>Glosterhez</i>) Gróf úr, ne tartóztassa semmiképp.	
GLOSTER	De hát mindjárt sötét lesz, és a szél vadul dühöng! Mérföldekre körül nincs egy bokor.	490
REGAN	Uram, a makacs ember a saját hibáit fogadja föl tanítónak. Zárjuk be a kaput. A csapata szilaj, mindenre képes, hergelik is, ő meg hagyja magát; úgyhogy részünkről bölcs a felelem.	495
CORNWALL	Zárja be a kaput, gróf úr. Hideg van, Regan jól mondja: húzódjunk a házba.	
	<i>Mind el</i>	

III. FELVONÁS, 1. SZÍN

	<i>Éjjel, nem sokkal később. A vihar dühöng. A nyílt mezőn. Jön Kent gróf (mint Cajus) és a Lovag, más-más irányból</i>	
KENT/CAJUS	Ki jár erre, a rossz időn kívül?	
LOVAG	Aki úgy háborog, mint az idő.	
KENT/CAJUS	Én téged ismerlek! Hol a király?	
LOVAG	Birokra kelt a bosszús elemekkel: a szélnek ordít, hogy fújja a földet a tengerbe, vagy a vizet dagassza, s mindent árásszon el. Fehér haját úgy szaggatja, hogy a szél vak haraggal belekapdos és semmivé zilálja; egy szál magában, dacosan kihívja a mindenhonnan csapkodó esőt – ilyen éjjel, mikor az anyamedve csöndben lapul, a farkas, az oroszlán csak azt nézi: hogy’ tartsa szárazon a bundáját – ő sapkátlan rohangál, s „végjáték!”, azt kiáltja.	5 10 12/a
KENT/CAJUS	De ki van vele?	15
LOVAG	Csak a bohóc, aki azon igyekszik, hogy viccekkel fölébe kerekedjen a szívfájdalmának.	16/a
KENT/CAJUS	(<i>saját Kent-hangján</i>) Tudom, ki vagy, és ennek alapján rád bízhatok egy bizalmas teendőt. Szakadás van – bár ezt még ügyesen leplezgetik mindketten – Cornwall s Albany között. Nekik (s kinek nem, akit csillaga magasra visz?) van szolgálók között néhány hamis, akik a franciáknak kémkednek államunkról. Észrevették, talán a két herceg vitáiból, vagy abból, hogy rövid pórásra fogták az öreg királyt, vagy valami mélyebb dologból, ⁸⁷ s mindez tán csak kirakat... ⁸⁸	20 25 30
	No, mindegy is: ha bízol, s építessz rám annyira, hogy Doverbe sietsz, ott valaki hálás lesz, ha te őszintén beszámolsz a királlyal szembeni tébolyító és ocsmány bánásmódról.	35
	Én magas rangú főnemes vagyok, és megbízható hírek birtokában bízlak meg ezzel a dologgal.	
LOVAG	De mondj még többet erről!	
KENT/CAJUS	Nem lehet.	
	Hogy bizonyítsam: sokkal több vagyok, mint külső burkom, nyisd ki ezt a zacskót, s vedd el, mi benne van.	40
	<i>Erszényt tart elébe, melyből a Lovag egy gyűrűt vesz ki⁸⁹</i>	
	Ha megtalálok Cordeliát, mutasd meg ezt a gyűrűt, s ő megmondja majd: ki is ez a fickó, akit most nem ismersz. – Szörnyű idő! Hol lehet a király?	45
LOVAG	(<i>kezet nyújt</i>) Fogjunk kezét. Nincs más mondandó?	
KENT/CAJUS	Pár szó még, de fontos: induljunk megkeresni a királyt, te erre próbálkozzál, én meg arra; hahózzon, aki előbb rátalál.	50
	<i>Más-más irányban mindketten el</i>	
	III. FELVONÁS, 2. SZÍN	
	<i>Ugyanakkor. A nyílt mező más helyén. Jön Lear és a Bohóc</i>	
LEAR	Fújjatok, ti szelek, püffedt pófával! Szakadj, felhő; dagadj föl, hurrikán, hogy eláraszd a templomtornyot is! Ti kénes, gondolatnyi-gyors tüzek, ⁹⁰ a tölgyhasító mennykő jelei, perzseljétek szénné fehér hajam!	5

	S te, rengető mennydörgés, verd laposra a világ duzzadó gömbölyűségét!	7/a			
	Zúzd szét az öntőformát és a csírát, melyből az önző ember létrejön!	9			
BOHÓC	Jaj, tata, inkább kenjenek szenteltvízzel egy száraz házban, mint esővízzel idekint! Édes tata, befelé, és kérjed a lányaid áldását!				85
LEAR	Egy ilyen éjszaka nem kímél se bölcset, se bolondot. Korogj, égi gyomor! Okádj vizet!	15			
	Eső, szél, villám nem a lányaim: nem szidlak titeket, ti elemek, a zordságotokért. Nektek nem adtam királyságot, nem én neveltelek, ti nem tartoztok nekem semmivel: hát tessék, kínozzatok kedvetekre!	18/a			
	A rabotok vagyok: szegény, beteg, lenézett vénember. Mégis kimondom: ti szolgák vagytok csupán, eszközök, akik két pusztító lányommal együtt az égben gyűjtött sereggel rohantok öreg és ősz fejemre. Ez gyalázat!	20			
	21/a				
BOHÓC	Akinek van fedél a feje fölött, az leveheti a fejfedőjét.	26			
	Ha házba dugod füttykösöd, mielőtt volna házad, a pénzt messzire üldöződ, s csak tetű lakik nálad.	30			
	Ha valaki szíve helyett a lábujjára hallgat, fájlalhat majd egy tyúkszemet, és nyugton sose alhat. ⁹¹				
LEAR	És nem volt még szép nő, aki ne grimaszolt volna a tükrök előtt. ⁹² (nem figyel rá) Nem; én leszek maga a türelem, egy szót se szólok.	36			
	<i>Jön Kent gróf (mint Cajus)</i>				
KENT/CAJUS	Kik vagytok?				
BOHÓC	Egy felség és egy füttylő – vagyis egy bölcs és egy bohóc.	41			
KENT/CAJUS	(<i>Learhez</i>) Itt van, uram? Aki az éjszakát kedveli, most remeg: az égi dühe az éji állatot is megijeszti, s vackára hajtja. Felőtt korom óta ilyen tűzcsíkokat, bénító dörgést, ilyen bömbölő szelet és esőt nem éltem át. Nem embernek való e megpróbáltatás.	45			
LEAR	Az istenek, akik fönt ezt a rémes zajt csinálják, most látják: kik az ellenségeik. Reszkess, bitang, ki titkos bűnt takargatsz: lesújt a jog! Bujkálj, véreskezű, füss, hitszegő, s te, erényt mímelő, ki vérfertőzve élsz! Hullj darabokra, te galád, aki fondorkodva törtél a mások életére! Ó, ti bűnők, tépjétek föl rejtékajtóitok, és kérjétek kegyelmet odafönt zord bírítóktól! – Énellemem többet vétettek, mint vétettem én.	50			
	55				
	58/a				
KENT/CAJUS	Uram, hajadonfött?! Van a közelben egy kunyhó, kicsit megvéd a vihartól. Pihenjen ott, míg én a grófi háznál ⁹³ – mely keményebb, mint falában a kő, mert mikor felségedet ott kerestem, be se engedtek – keresztülviszem, hogy fogadják.	60			
	65				
LEAR	Szétbomlik az agyam. (A Bohóchoz) Gyere, fiam. Hogy vagy, fiam? Te fázol? Én is. („Cajus”-hoz) Barátom, hol van az a szalma? A szükség nagy művész, mert a silányt is értékessé teszi. Irány a kunyhó! (A Bohóchoz) Szegény bolond bohóc, van a szivemben még sajnálat irántad.	70			
BOHÓC	(<i>énekel</i>) És hogyha neked rövid az agyad, Na nézd csak, már megint hogy zuhog – érjed be azzal, mit a Szerencse ad, Ez már elállni sose fog. ⁹⁴	75			
LEAR	Úgy van, fiam. („Cajus”-hoz) A kunyhóhoz, vezess!				
	<i>Lear és Kent/Cajus el</i>				
BOHÓC	Ma éjjel még egy felhevült kurtizánt is le tudnék húteni. Mondok egy prófeciát búcsúzóul: ⁹⁵	80			
	Ha majd a pap ezt mond és azt csinál, ha a sörfőző vizes sört kínál, ha a gazdag bódul a cicomától, s nem az eretnek: a nőcsábász lángol; ⁹⁶				
	Ha majd a bíró mindig jól ítél, ha lesz majd elég pénz mindenkinek, ha majd nem szól a szánton rágalom, nincs zsebtolvaj, hol nagy a forgalom; ha tiszták lesznek a bankügyletek, kurvák, stricik templomra gyűjtenek;				90
	Akkor hazánk, Albion összeomlik, úgy bizony. És lesz idő, csodálatos, hogy lábon jár a gyalogos. Ezt a prófeciát majd Merlin mondja, mert ő jóval énutánam fog élni. ⁹⁷				96
	<i>El</i>				
	III. FELVONÁS, 3. SZÍN				
	<i>Ugyanakkor. Szoba Gloster gróf kastélyában. Jön Gloster és Edmund, lámpákkal</i>				
GLOSTER	Nincs ez jól, Edmund, nem tetszik nekem ez az eljárás, ez természet ellen való. Amikor engedélyüket kértem, hogy segítsék rajta, kivették kezemből a saját házam irányítását, és megparancsolták, hogy ha nem akarok örökre kegyvesztett lenni, akkor ne is beszéljek róla, ne járjak közben érte, és semmilyen módon ne támogassam.				6
EDMUND	Ez vademberség, természetellenes.				
GLOSTER	Vigyázz, jobb, ha nem szólsz. Szakadás van a két herceg között, és még egy nagyobb baj is van: ma este kaptam levelet – beszélni se merek róla –, elzártam a levelet a szobámban. Az a sok sérelem, ami a királyt éri, nem marad megbosszulatlan. Egy bizonyos hadsereg már partra is szállt; nekünk a király pártján kell lennünk. Megkeresem, hol van, és titokban enyhítek a helyzetén. Addig menj, és tartsd szóval a herceget, ne tűnjön föl neki, hogy segíteni mentem. Ha utánam érdeklődik, rosszul vagyok és lefe-küdtem. Ha ezért meg kell hálnom – mert nem kevesebbet helyeztek kilátásba –, akkor is segítenem kell öreg gazdámon, a királyon. Nagyon furcsa dolgok jönnek még, Edmund; kérlek, légy óvatos.				
	<i>Gloster el</i>				
EDMUND	Ezt a megtiltott jótékonykodást a hercegnek azonnal megjelentem, s a levelet is. Ő majd megjutalmaz: amit apám veszít, megkapom én – az ifjú győz, ahol bukik a vén!				20
	<i>El</i>				
	III. FELVONÁS, 4. SZÍN				
	<i>Valamivel később. A mezőn, egy kunyhó előtt. Jön Lear, Kent (mint Cajus), Bohóc</i>				
KENT/CAJUS	Ez az a hely, felség, menjen be, kérem; az éjszaka zszarnoki tombolása nem embernek való.				
	<i>A vihar folytatódik</i>				
LEAR	Hagyj engem békén.				
KENT/CAJUS	Jó uram, menjen be!				
LEAR	Gyötrőd a szívem?				
KENT/CAJUS	Inkább a magamét... Menjen be, kérem.				5
LEAR	Neked rossz, hogy a dühöngő vihar a bőrünkig hatol – neked igen, de aki nagyobb bajjal küszködik, az meg se érzi. A medve elől kitérsz; de ha a tenger zúg mögötted, azzal nem bírsz, hát inkább szembefordulsz a medvével. ⁹⁸ Mikor az elme nyugodt, a test kényes; ez a vihar minden fájdalmat kiszorít belőlem,				10
	11/a				

csak egy lüktet: hálátlan lányaim.
 Beleharapna ez a száj a kézbe,
 mely ételt tesz bele? De bosszut állok. 15
 Nem sírok többet. Ilyen éjszakán
 engem kicsukni? Zuhogjon, kibírom.
 Ilyen időben! Regan! Goneril!
 Idős apátok, aki jó szívével
 kedvesen odaadta mindenét— 20
 Jaj, ez az örületbe visz, ne kelljen
 gondolnom erre! 20/a

KENT/CAJUS Menjen be, uram!
 LEAR Menjél be te, ha ott kényelmesebb.
 A vihar jobb nekem: nem tépelődöm
 fájdalmas dolgokon. – No jó, jövök: 25
 (A Bohóchoz) Menj te, fiú. Födél nélkül, szegények—
 Menj csak. Imádkozom, aztán elalszom.

Bohóc el a kunyhóba

(*Letérdel*) Ti ruhátlan szegények, mindenütt,
 kik túritek e kegyetlen vihart,
 födél nélkül, kiéhezett tagokkal, 30
 lyukas rongyokban kibírjátok-e
 az ilyen évszakot? Jaj, nem törődtem
 ilyesmivel. Gyógyulj, pompában élöl!
 Tedd ki magad a szegények bajának,
 hogy aztán nekik add fölösleged,
 ha már az ég nem adta. 35

Jön a Bohóc a kunyhóból. – Edgar (mint Rongyos Tamás) hangja hallatszik

EDGAR/TAMÁS (a kunyhóból kiabál, Tamás hangján) Derékgig ér! Derékgig ér!⁹⁹
 Szegény Rongyos Tamás!
 BOHÓC (Learhez) Ne gyere be, tata, kísértet van. Segítség, segítség! 40
 KENT/CAJUS Fogd meg a kezem. Ki van ott bent?
 BOHÓC Kísértet, egy kísértet. Azt mondja, Rongyos Tamásnak hívják.
 KENT/CAJUS (beszél a kunyhóba) Mi vagy te, aki ott morogsz a szalmán?
 Gyere elő.

Jön Edgar (mint Rongyos Tamás)

EDGAR/TAMÁS Menjetez innen! Nyomomban van az ördög. Tüskés galago-
 nyák közt átfúj a hideg szél. Ffüúh! Bújjatok a hideg ágyatokba,
 ott melegedjetez.

LEAR Te is mindent odaadtál a két lányodnak? És ide jutottál? 49
 EDGAR/TAMÁS Ki ad valamit Rongyos Tamásnak? Akit az ördög áthajtott
 tűzön és lángon, gázlón és örvényen, lápon és mocsáron; akinek
 kést rakott a párnája alá és kötelet a székébe; patkánymérget a le-
 vesze mellé¹⁰⁰ és gőgösséget a szívébe, hogy pejlovon ügessen át
 ujjnyi széles hidakon, és kergesse a saját árnyékát mint árulót?
 Aldassék az öt érzéked. (Kántálva) Fázom! Adjatok! (Vacogva)
 Dududididudu! Ne sújtson se forgószél, se rossz csillag, se be-
 tegség! Adjatok, adjatok szegény Tamásnak, akit kínoz az ördög!
 Most megvan a nyomorult, itt is, meg itt is, meg itt is!¹⁰¹ 61

A vihar dühöng

LEAR A lányai csinálták ezt velez?
 („Tamás”-hoz) Nem maradt semmid? Mindent odaadtál?
 BOHÓC Azért egy lepedője maradt, különben röstellnék ránézni.
 LEAR („Tamás”-hoz) A levegőből minden kór, ami
 bűnökre hull, szálljon a lányaidra!
 KENT/CAJUS Nincsenek lányai, uram.
 LEAR Nem a fenét! Csak gonosz lányai
 okozhatták, hogy ilyen mélyre süllyedt. 70
 Ez a divat: a kidobott apák
 a saját húsukat így nem kímélik!¹⁰²
 Jogos a büntetés, hisz (Magára mutat) ez a hús,
 ez nemzette a varjú-lányokat.

EDGAR/TAMÁS Csip-csip csóka, vak varjúcska,
 botot rakott a köcsögbe.
 Hess! 75

BOHÓC Ebben az éjszakai hidegben mindnyájan megbolondulunk.
 EDGAR/TAMÁS Vigyázz az ördöggel! Tiszteled szüleidet, csak igazat szólj, ne
 esküdjöz, ne csináld a más hitess asszonyával, ne vágyjál tiszta
 szívedből divatos ruhákra. (Kántálva) Fázom! Adjatok! 81

LEAR Te mi voltál?
 EDGAR/TAMÁS Szolgáltam én, büszke szívvel és ésszel, bodorítottam a haja-
 mat, nók kesztyűjét dugtam a kalapomba, a hölgyem minden
 vágyát teljesítettem, még éjszaka is végeztük sötét munkánkat.
 Minden mondatom valami fogadkozás volt, és mindegyiket meg-
 szegtem, az égre kacagva. Álomban képes dolgokat csináltam,
 és miután fölébredtem, tényleg megcsináltam. A bort nagyon
 szerettem, a szerencsésjéteket imádtam, nőkből meg nagyobb
 háremem volt, mint a török szultánnak. Hamis szívű voltam,

könnyű szavú és véres kezű. Lusta disznó, ravasz róka, mohó
 farkas, dühödt kutya, vérszomjas oroszlán. A bőrcipők finom
 nyikorgása, a selymek suhogása soha ne árulja el a szívedet a
 nőknék. Ne tedd a lábad a kuplerájba, a kezedet a szoknya alá,
 a tolladat az adóseleltre, és tagadd meg az ördögöt. Mindig fúj
 a szél a galagonyák közt, zzzz, úúúú, tulipiros rózsám. (*Míntha
 lovon ülne*) Hóó, állj meg, Delfin! Vigyázat az útból! Hadd üges-
 sen! 98

Vihar hallatszik

LEAR Noked jobb volna a sírban, mint itt, csupasz testtel állni a tom-
 boló ég alatt. Ennyi volna csak az ember? Nézzétek meg jól. Te
 nem veszed el a hernyótól a selymet, a marhától a bőrt, a birkától
 a gyapjút, a pézsmától az illatszert. Ugye? Mi hárman már meg
 vagyunk rontva: te vagy az igazi. Kőrítés nélkül az ember csak ez
 a szegény, póre, kétlábú állat, amilyen te vagy. (*Saját ruháit kezdi
 leszaggatni*) Ledoblak titeket, kölcsönzött takarók! Gyerünk, ki-
 gombolni! 107

Kent/Cajus és a Bohóc lefogják, nehogy meztelenre vetkőzzön

BOHÓC Kérlek szépen, tata, elég legyen! Rossz időben nem megyünk
 úszni. (*Elnéz a távolba*) Egy kicsi láng a pusztaságban olyan
 volna, mint egy vén szatír szíve: kicsi a szikrája, s az összes többi
 testrésze hideg. Nézd, itt járkál egy láng. III

Jön Gloster, kezében fáklával bizonytalanul közeledik a sötétben

EDGAR/TAMÁS Ez a Fibirgibit nevű ördög: sötétedéskor jön, és az első kakas-
 szóig járkál, hályogot rak a szemedre, kancsalságot csinál, meg
 nyúlászát. Az érett búzára penészt hoz, és bántja a föld szegé-
 nyeit. 116
 Fönn a dombon lidérc volt,
 és kilenc volt a kölyke;
 arra jött a Szent Vitold,
 és tisztára söpörte. 120
 Távozz, lidérc, távozz!¹⁰³

KENT/CAJUS (Learhez) Hogy van, felség?
 LEAR (meglátja Glostert) Ki ez?
 KENT/CAJUS Ki van ott? Mit akar?
 GLOSTER Maguk kicsodák? A nevük? 124
 EDGAR/TAMÁS (hadar, nehogy az apja ráismerjen) Rongyos Tamás, aki meg-
 eszi az úszkáló békát, a varangyot, az ebihalat, a fürge gyíkot és a
 tarajos götét; aki, ha rajta van az őrjögés, mikor dühöng benne
 az ördög, tehéntrágyát eszik salátának, majszol öreg patkányt,
 árokpárti döglött kutyt; leissza a poshadat vízről a zöld takarót;
 akit korbáccsal vernek egyik faluból a másikba, akit kalodába
 meg pincébe meg börtönbe zárnak – aki valaha évi három rend
 ruhát kapott, meg hat új inget,
 Lovat, fegyvert eleget –
 szegény Tamás nem evett
 hét éve, csak egeret.
 Vigyázzanak, itt a kísérom. Szmulcsika!¹⁰⁴ Csönd, te kis sátán! 137
 (nem ismeri föl a fiát. Learhez) Hát felségednek nincs jobb társasága?
 EDGAR/TAMÁS Miért? A sötétség fejedelme igazi nemes! A neve Módó, illetve
 Mahu.¹⁰⁵

GLOSTER A saját vérünk, felség, úgy lezüllött,
 hogy nemzőjét utálja.¹⁰⁶

EDGAR/TAMÁS (kántálva) Fázom! Adjatok!
 GLOSTER (Learhez) Gyere velem, uram. A becsület
 nem engedi, hogy pontosan betartsam
 a lányaid minden kemény parancsát.
 Bár előírták, hogy zárjak be mindent,
 s hagyjalak kint a zsarnok éjszakában,
 kilopóztam, hogy fölkutassalak,
 és biztos, meleg helyre vigyelek.¹⁰⁷

LEAR Még hadd beszéljek ezzel a tudóssal.¹⁰⁸ 150
 („Tamás”-hoz) Mi okozza a mennydörgést?

KENT/CAJUS Uram,
 fogadjon szót, menjen a házba.
 LEAR Beszélgetek ezzel a bölcs göröggel.
 Mi a szakterülete?
 EDGAR/TAMÁS Az ördögűzés meg a féregirtás. 155
 LEAR Hadd kérdezsek négyszemközt valamit.

Lear és Edgar/Tamás félrevonulva beszélgetnek

KENT/CAJUS (Glosterhez) Nógassa, gróf úr, hogy menjen magával.
 Kezd zavart lenni.
 GLOSTER Hát az nem csoda.

Folytatódik a vihar

A lányai a halálát akarják.¹⁰⁹

A drága Kent, ő megmondta előre – számúzték is. Azt mondd, a király kezd megőrülni? Hát, tudod, barátom, én is megőrülök. Volt egy fiam, de kitagadtam: életemre tört, pár napja csak. Szerettem őt, barátom, igaz szívemből. És tudd meg: a bánat megőrjített. – Micsoda éjszaka! (Learhez) Felség, legyen szíves.¹⁶⁰

LEAR Ezer bocsánat!
(„Tamás”-hoz) Jeles tudós, kérem a társaságát.

EDGAR/TAMÁS (kántálva) Fázom! Adjatok!

GLOSTER Menj a kunyhóba, ember, ott meleg van!

LEAR (indulna a kunyhóba) Menjünk be mind.

KENT/CAJUS (másfélre terelne) Erre, uram.

LEAR („Tamás”-ra) Vele!

A tudóssal akarok maradni!

KENT/CAJUS (Glosterhez) Engedje, gróf úr, hadd hozza magával.

GLOSTER Hozzad te.

KENT/CAJUS („Tamás”-hoz) Jöhetsz, fickó, velünk.

LEAR Gyere, athéni filozófusom.

GLOSTER Egy szót se most már, csöndesen!

EDGAR/TAMÁS Roland vitéz a zord toronyán!¹⁷⁰
megállt, s a bástyafokra nézett:
„Piha! Itt emberszagot érzek!”

Mind el

III. FELVONÁS, 5. SZÍN

Ugyanakkor.

Szoba Gloster gróf kastélyában.

Jön Cornwall és Edmund

CORNWALL Megtorlom rajta, addig nem megyek el a házából.

EDMUND Félve gondolok arra, kegyelmes uram, mit fognak rám mondani, hogy az alattvalói hűséget elébe helyeztem a fiúi szeretetnek.

CORNWALL Most már látom, hogy a bátyád nem kizárólag gonoszságból tervezte, hogy megöli, hanem azért is, mert az apátokban meglévő kárhozatos hiba erre sarkallta őt.

EDMUND Milyen rosszmájú hozzám a szerencse, hogy röstellnem kell tisztességes viselkedésemem!¹⁷⁵ Itt a levél, amiről apám beszélt (Atadja), ez megerősíti, hogy kémtevékenységet folytat a franciák javára. Ó, egék! Bárcsak ne létezne ilyen árulás, vagy ne én lennék a leleplezője!

CORNWALL Gyere velem a hercegnéhez.

EDMUND Ha a levél tartalma igaz, akkor kegyelmednek komoly üggyel kell szembenéznie.

CORNWALL Akár igaz, akár nem, tebedled ez Gloster gróftól csinált.¹⁸⁰ Kutasd ki, hol van az apád, hogy gond nélkül lefoghassuk.

EDMUND (félre) Ha úgy találom rá, amikor épp a királyt ápolja, az még gyanúsabbá fogja tenni. (Cornwallhoz) Kitartóan követem az alattvalói hűség útját, bármennyire fáj is, hogy ellentétbe kerülök vérségi kötelékemmel.

CORNWALL Én megbízom benned, te pedig szerető apára fogsz találni bennem. 25

Mindketten el

III. FELVONÁS, 6. SZÍN

Valamivel később.

Melléképület fűtött szobája Gloster gróf kastélya mellett.

Jön Kent (mint Cajus) és Gloster

GLOSTER Mégiscsak jobb itt, mint a szabadban. Fogadjatok el. Igyekszem a lehetőség szerint kényelmessé tenni, hozok ezt-azt. Mindjárt visszajövök.

KENT/CAJUS A szellemi ereje teljesen elhagyta, nem bírja már a gyötrődést. – Az istenek hálaáldják meg a jóságát, uram!

Gloster el. – Jön Lear, Edgar (mint Rongyos Tamás) és a Bohóc

EDGAR/TAMÁS Hív engem a Fraterettó, azt mondja: Néró horgászik a Sötétség Tavában.¹⁸⁴ (A Bohóchoz) Imádkozzál, ártatlan, és őrizkedj az ördögtől.

BOHÓC Kérek, tata, mondd meg nekem: a bolond az nemesember vagy közrendű?

LEAR Az király! Az király!

BOHÓC Nem. Közrendű, aki nemeset csinált a fiából; mert csak a bolond emeli a fiát magasabbra, mint ő maga.

LEAR Jönne ezer, vörösen izzó nyárrsal, sziszegve rájuk rontana—

EDGAR/TAMÁS Az ördög harapja a fenekemet.¹⁸⁵

BOHÓC Hibbant, aki megbízik a farkas szelidségében, a ló egészségében,¹⁸⁶ a fiúk szerelmében s a kurvák esküjében.

LEAR A bíróság elé citálom őket. 20
(„Tamás”-hoz) Foglaljon itt helyet, bíró uram.
(A Bohóchoz) Tudós uram, ide. – Nos, rókalányok—

EDGAR/TAMÁS (egy képzelt ördögre mutat) Nézzétek, ott áll, engem néz mérőn! –Hölgym, nyilvános tárgyalást akarsz?

Jöjj hozzám, Böske, jöjj át a folyón!

BOHÓC A csónakja ereszt,
De nem vallja be ezt,
S így nem jöhet át a folyón.¹⁸⁷

EDGAR/TAMÁS Az ördög szegény Tamást fülemüle-hangon kísérti.¹⁸⁸ A Hopszatánc-ördög Tamás hasában kiabál, mert két sós heringet szeretne. Ne brekegi, fekete angyal, mert most nem kapsz enni.¹⁸⁹

KENT/CAJUS (Learhez) Jól van, felség? Olyan rémülten áll itt.
Kérem, pihenjen le, itt van a párna.

LEAR Előbb a tárgyalást! A tanukat!
(„Tamás”-hoz) Te taláros bíró, foglalj helyet.
(A Bohóchoz) S te, kollégája, rangos jogtudós, ülj melléje. („Cajus”-hoz) Maga az egyik esküdt: üljön ide.

EDGAR/TAMÁS Járjunk el igazságosan. 40
Alszol talán, te csalfa pástor?¹⁹⁰
A búzába ment a nyáj!
Hát fújd meg furulyádat párszor,
s a nyáj hazatalál!

Cirmikém, ni, a szürke macska!¹⁹¹

LEAR Az első vádolt Goneril. Esküvel vallom a tisztelt bíróság előtt, hogy ez a nő belerúgott apjába, a szegény királyba.

BOHÓC Jöjjön közelebb, asszonyom. A neve Goneril?

LEAR Nem tagadhatja. 50

BOHÓC Elnézést, nem láttam, hogy ül itt valaki.

LEAR És itt a másik: torz ábrázata mutatja, miből van a szíve. Fogják meg!
Katonák! Örök! Összejátszanak!
Hamis bíró, mért engedted, hogy szökjön?

EDGAR/TAMÁS Áldassék az öt érzéked.

KENT/CAJUS (Learhez) Jaj nekem, uram: hol van a türelme, amelyre mindig olyan büszke volt?

EDGAR/TAMÁS (félre, saját hangján) Annyira vele érzek, hogy a könnyem a végén még leleplez.

LEAR Még a kiskutyák is, 60
a Csöpi, Masni, Pamacs, megugatnak!

EDGAR/TAMÁS A Tamás majd elhajtja. Hess, döögök!
Lehetsz fehér, fekete,
lehetsz bárki ölebe,
agár, véreb, kotorék,
fajtiszta vagy keverék, 65
uszkar, pincsi, spániel,
a Tamástól félni kell:
ha egy nagyot rőfögök,
eliszkolnak a döögök.

Du-di-di-di, na ugye!... – (Visszatér hibbant szerepébe, mint aki nem érti, hol van) Gyertek a búcsúba, vásárba, piacra!¹⁹² Szegény Tamás, kiürült a kulacsod!¹⁹³

LEAR Tessék, boncolják föl Regant: nézzék meg, mi nőtt a szíve köré. Van valami természetes oka, hogy egy szív így meg tud keményedni? („Tamás”-hoz) Téged, uram, fölveszlek a százfős csapatomba, csak az öltözeted nem valami szép. Te biztos azt mondd, hogy ez perzsa viselet, de akkor is cseréld le. 78

KENT/CAJUS Felség, kérem, feküdjön le s pihenjen.

LEAR Ne zanjongatok, ne zanjongatok, húzzátok be a függönyt. Jól van, jól van. Majd reggel vacsorázunk. Jól van, jól van. (Elalszik)

BOHÓC Én meg majd éjjel napozok.¹⁹⁴

Jön Gloster

GLOSTER („Cajus”-hoz) Jóember, hol van urunk, a király?

KENT/CAJUS Itt van, de ne zavarja: nincs magánál.

GLOSTER Jóember, vedd föl, kérek, a karodba. 85
Megtudtam, hogy az életére törnek.
Egy hordágy van itt kint: fektesd bele és vidd el Doverbe, ahol biztos helyet és ápolást talál. Fogd, vidd, barátom,
ha félórát kése, kockán forog 90
az élete, s vele mindenkié,
aki őt védené. Vedd föl! Vedd föl,
kövess; majd megmutatom, hol találsz útravalót.

KENT/CAJUS Elfáradt; elaludt.
(Az alvó Learhez) Balzsam lett volna ez a pihenés elkínzott elmédnek; hogy fogsz enélkül fölépülni?... (A Bohóchoz) Segíts, vigyük a gazdád, te se maradhatsz itt.

GLOSTER Erre, gyerünk!

Kent/Cajus és a Bohóc kiviszik Leart. Mind el, csak Edgar/Tamás marad

EDGAR/TAMÁS (saját edgari hangján) Ha látjuk szenvedni a nagyokat, saját bajunk kevésbé fojtogat.
Ki egyedül szenved, szenved nagyon: távol lesz tőle szín és vigalom.
Ám lelkünk sok-sok gyötrelmet kiáll, ha fájdalomában társakat talál.
Mily könnyű lett most az én szenvedésem, hogy ugyanez dűl a király szívében: nekem apám, neki a lányai!...
Tamás! Álarcodat lerántani majd akkor kell, ha tiszta napra ébredsz, belátják: tévedtek, s te visszatérhetsz. –
Bárhogy is lesz ma éjjel, a királyt ne érje baj! (Visszavedlik Tamássá) Túnés innen!

El

III. FELVONÁS, 7. SZÍN

Valamivel később.

Terem Gloster gróf kastélyában.

Jön Cornwall, Regan, Goneril, Edmund, szolgák

CORNWALL (Gonerilhez) Indulj azonnal a férjedhez, és mutasd meg neki ezt a levelet. (Atadja)¹⁵ A francia hadsereg partra szállt. (A szolgákhoz) Keressék meg az áruló Glostert!

Szolgák el

REGAN Akasszák föl, de rögtön!
GONERIL Szúrják ki a szemét!
CORNWALL Bizzátok őt a haragomra. – Edmund, kísérd el nővérünket. A bosszút, melyet áruló apádon kitölteni kényszerülünk, nem volna helyes végignézned. Mondd meg a hercegnek, ha odaértek, hogy sürgősen készüljön háborúra; mi is így kell hogy tegyünk. Futáraink gyorsak lesznek közöttünk, s mindenről értesítenek. (Gonerilhez) Jó utat, sógornóm; (Edmundhoz) jó utat, ifjú Gloster grófom!

Jön Oswald

OSWALD Mi van, hol a király?
Az idős Gloster gróf úr elvitette. A király harmincöt-hat katonája rég kereste, s várták a kapunál. Ők, meg a gróf úr egy-két embere Dover felé viszik, ahol szerintük baráti sereg várja őket.
CORNWALL Nyergeltes az úrnőd számára.

Oswald el

GONERIL Ég veletek, édes herceg és húgom.
CORNWALL Ég veled, Edmund.

Goneril és Edmund el

(A szolgákhoz) Hozzátok ide Glostert, az árulót, de megkötözve, mint a tolvajt!

Szolgák el

Bár halálra ítélni nem tudom eljárás nélkül, arra van hatalmam, hogy haragomat más módon kitöltssem. Megszólhatnak, de megállítani senki se tud. – Á, itt az áruló!

Jön Gloster, akit fogolyként hoz két-három szolgáló

REGAN A hálátlan róka, ez.
CORNWALL Kössétek össze azt a fonnyadt karját.
GLOSTER Kegyelmes uram, mit jelentsen ez?
Barátaim, hát gondolják meg: itt az én vendégeim: ne játsszanak gonosz játékok!
CORNWALL Megkötözni, mondom!

A szolgák hátrakötik Gloster karjait

REGAN Erősebben! Ocsmány áruló!

GLOSTER Kegyetlen asszonyom, nem vagyok az.
CORNWALL Ehhez a székhöz, itt. (Glosterhez) Most majd, te aljas—

100 Regan tépkedi Gloster szakállát

GLOSTER Az istenekre! Nemtelen dolog a szakállamat tépkedni! 35

REGAN Ósz fejjel áruló vagy!

105 GLOSTER Gonosz asszony!
Az ősz szőr, amit államból kirángatsz, téged fog vádolni. A házigazdát, ki szívesen lát, így bántalmazod, rabló gyanánt? És mi történik itt? 40

110 CORNWALL Halljuk, uram, milyen leveleket kaptál nemrég a franciáktól? 42/a

REGAN Röviden, mert tudjuk az igazat.
CORNWALL Mi kapcsolatod van az árulókkal, akik nemrég országunkba betörték? 45

REGAN Akikhez küldted a bolond királyt.
GLOSTER A levél tartalma találgatás.

Olyan írta, ki semleges szívű s nem ellenségünk.
CORNWALL Ravaszkodsz.

REGAN Hazudsz.
CORNWALL A királyt hova küldted? 50

GLOSTER Doverbe.

REGAN S mért Doverbe? Hát nem írtuk elő—
CORNWALL Mért Doverbe? Előbb ezt mondja meg.

GLOSTER Sarokba szorítottak, s nekem esnek.
REGAN Mért Doverbe, uram? 55

GLOSTER Hogy ne lássam, amint vad körmödöt szegény öreg szemébe belevárod; sem adáz nővéredet, ahogyan agyaraít szent húsába döfi. 57/a

Olyan viharban állt védtelenül a pokol-sötét éjben, mely a tengert fölforrálná a csillagok tűzéig.

Ó meg, szegény, táplálta az esőt.
Ha farkas vonyit ajtódnál ilyenkor, azt mondtad volna: „Kapus, nyisd hamar!”

bármily kegyetlen vagy. – De látom én még leszállni rátok az ég bosszúját! 60

CORNWALL Nem látsz te semmit. Tartsátok a széket, mert széttaposom a két szemedet.

GLOSTER Aki szeretne hosszú életet, segítsen rajtam! – Ne! Ó, istenek! 65

Cornwall kinyomja Gloster egyik szemét¹⁶

REGAN Így olyan csalé – a másikat is!
CORNWALL Ha látod bosszúm— 70

I. SZOLGA Megálljon, uram!
Gyerekkoromtól szolgáltam kegyelmed, de most szolgálom igazán, mikor azt mondom: elég!

REGAN Mi van, te kutya??
I. SZOLGA Ha magának szakáll lógna az állán, megverekednénk. Mit csinálnak itt?! 75

CORNWALL (kardot ránt) A cselédem?
I. SZOLGA (kardot ránt) Hát tessék. Jöjjön, vívjon meg dühömmel.

Vívjak. Az 1. Szolga megsebzí Cornwallt. – Regan elveszi egy másik szolgáló kardját

REGAN A kardodat! Föllázad egy paraszt? (Hátulról rárohan az 1. Szolgára, és átadófi)

I. SZOLGA Jaj, meghalok! (Glosterhez) Gróf úr, van egy szemem: 80
meglátja, megbűnhődik ez! Jaj! (Meghal)

CORNWALL Azt soha! Kifelé, rút kocsonya. (Kinyomja Gloster másik szemét)

Na, hol a csillogásod?
GLOSTER Sívár sötét van. Edmund, merre vagy? 85
Edmund fiam, gyűjtsd föl a véredet, s torold meg ezt a borzalmat!

REGAN Te hitvány,
azt hívod, aki gyűlöl. Éppen ő tudatta velünk árulásodat.

Az ő jó lelke nem fog szánni téged.
GLOSTER Ó, én bolond! S én még elűztem Edgart! 90

Bocsásd meg, kegyes ég, és tartsd meg őt!
REGAN (egy szolgálóhoz) Menj, dobd ki a kapun, aztán szolgolja, merre van Dover. (Cornwallhoz) Mi bajod, uram?

CORNWALL Megsebesültem. Gyere most velem. (A szolgálóhoz) Rúgjátok ki a vak gazembert. 95
(A holttestre mutat) Ezt meg a trágyadombra.

		Regan, vérzek.	
	Rosszkor jön ez a seb. Add a karod.		
<i>Cornwall és Regan el</i>			
2. SZOLGA	Ha ez az ember jól kerül ki ebből, én bűnöző leszek.		
3. SZOLGA	Ha ez a nő békében megöregszik, minden asszony nyugodtan lehet szörnyeteg.	100	
2. SZOLGA	Menjünk a gróf után, s a menhelyi bolondot vegyük rá, hogy kísérelje. Úgyis örült, annak mindent szabad. ¹²⁷		
3. SZOLGA	Menj te; hozok vattát, tojásfehérjét a véres arcára. Bár szánná meg az ég!	105	

Más-más irányban mindketten el

IV. FELVONÁS, 1. SZÍN

Másnap napközben.

Valahol a szabadban, Gloster gróf kastélya és Dover között.
Jön Edgar (mint Rongyos Tamás)

EDGAR/TAMÁS	(<i>saját edgari hangján</i>) Jobb így nekem, ha tudom, hogy lenéznek, mint ha lenézve hízelegnek. Így, ha sorsa legfenekén van az ember, még remélhet, s félnivalója nincs. A jóból kipottyanni, az keserves: a rosszból – ünnepe! Keblre öllek, te üres levegő; a nyomorult, akit az élet legaljára fújtal, nem adósod neked.	5	
-------------	---	---	--

Jön Gloster, akit az Öreg Bérló vezet¹²⁸

	(<i>Félre</i>) Ki ez? Apám? Hol a kísérete?! ¹²⁹ O, világ, világ!... Változásaid oly gyűlölté tesznek, hogy azt se bánjuk, ha végül megöregszünk. (<i>Félrehúzódik</i>)	10	
ÖREG BÉRLÓ	(<i>Glosterhez</i>) Kegyelmes uram, én nyolcvan éve élek bérlőként! ¹³⁰ kegyelmednél meg az édesapjánál—	15	
GLOSTER	Menj, menj innen! Kérlek, menj el, barátom. Rajtam úgysem segítesz, magadat meg bajba sodrod. ¹³¹		
ÖREG BÉRLÓ	De hát uram, nem látja az utat!		
GLOSTER	Nincs utam, és így szem se kell nekem. Míg láttam, botlottam. Gyakran van így: a birtoklástól elbizuk magunkat, s a hiány kincsnek bizonyul. O, Edgar, édes fiam, apádat jól becsapták, s terajtd hizlalta téves dühét! Bár láthatnának egyszer ujjaimmal, azt hinném: van szemem.	24/a 25	

Edgar (mint Rongyos Tamás) előlép

ÖREG BÉRLÓ	Hé, ki az ott?		
EDGAR/TAMÁS	(<i>meglátja apja arcát; félre</i>) Egek! Azt mondtam: rosszabb nem lehet? Íme, lehet.		
ÖREG BÉRLÓ	(<i>Glosterhez</i>) Ez a bolond Tamás.		
EDGAR/TAMÁS	(<i>félre</i>) S még rosszabb is jöhet. Míg azt hiszed, „ez a legalja” – még van lefelé!	30	
ÖREG BÉRLÓ	(<i>„Tamás”-hoz</i>) Te merre mész?		
GLOSTER	Valami koldus ez?		
ÖREG BÉRLÓ	Bolond is, koldus is.		
GLOSTER	Valami esze csak van, hogyha koldul. Láttam egy ilyen fickót a viharban, s azt gondoltam: milyen pondró az ember! A fiam jutott eszembe, pedig hogy gyűlöltém! Most már többet tudok: az isteneknek csak legyek vagyunk, játékból lecsapdosnak.	35	
EDGAR/TAMÁS	(<i>félre</i>) Hogy csináljam? Rossz szerep, bolondozni gyászolókkal, bosszantva mindenkit. (<i>Glosterhez</i>) Údv, jó uram.	40	
GLOSTER	Ez az a meztelen?		
ÖREG BÉRLÓ	Igen, uram.		
GLOSTER	(<i>az Öreg Bérlohöz</i>) Akkor most menj, kérlek. Tegyé meg annyit, hogy utánunk jössz, ahogy itt megyünk Dover felé; ha hűséggel szeretsz,	45	

	hozz ennek a csupasznak takarót. Megkérem, hogy vezessen.		
ÖREG BÉRLÓ	De gróf úr, hát bolond!		
GLOSTER	Csúf idő van: vakot bolond vezet. Tedd, amit mondtam – már ha jónak látod. És főleg, menj.	50	
ÖREG BÉRLÓ	Elhozom neki a legjobb ruhámat, lesz ami lesz.		

Öreg Bérló el

GLOSTER	Hallod, te meztelen!		
EDGAR/TAMÁS	(<i>kántálva</i>) Fázom! Adjatok! (<i>Félre</i>) Nem bírom ezt a cirkuszt.	55	
GLOSTER	Gyere ide, fiú.		
EDGAR/TAMÁS	(<i>félre</i>) De muszáj. ¹³² (<i>Glosterhez</i>) Vérzik a két szép szeme.		
GLOSTER	Tudod az utat Doverbe?		
EDGAR/TAMÁS	Kapun át az ösvényt, árkon át a csapást. Szegény Tamást úgy megijesztették, elment az esze. Órizkedjél, jóember, a gonosz ördögtől. Őt ördög volt egyszerre szegény Tamásban: Obidukát, a kéjvágy; Hopszatánc, a sötétség ura; Mahu, a lopás; Modo, az öldöklés; Fibirgibit, a grimaszolás és pofavágás ördöge, aki azóta szobalányokban és komornákban lakik. Úgyhogy erő, egészség, jó uram.	66	
GLOSTER	Fogd ezt a pénzt. (<i>Erszényt ad át</i>) Téged úgy vert az ég, már túrsz minden csapást. Nyomorúságom neked haszon. Így mérjék az egek! Az örömmel töltözött ember, ki a jóság parancsát megveti, s nem látja, nem érzi mások baját: hadd érezze, mily hatalmas az ég. A sokat, ha elosztjuk, jut belőle mindenkinek. – Mondd, Dovert ismered?	70 71/a	
EDGAR/TAMÁS	Ismerem.	75	
GLOSTER	Van ott egy szikla: kihajló fejével rémülten néz le a tengerszorosra. Vigyél engem a legszélére annak. Van nálam valami, odaadom, s te nem leszel szegény. Onnan tovább már nem kell vezetőd.	80	
EDGAR/TAMÁS	Add a karod, Rongyos Tamás vezet.		

Mindketten el

IV. FELVONÁS, 2. SZÍN

Ugyanakkor.

Albany herceg palotájának kapujában.

Jön Goneril és Edmund, más irányból Oswald

GONERIL	(<i>Edmundhoz</i>) Érezd otthon magad. A puha férjem miért nem jött elénk? (<i>Oswaldhoz</i>) Hol van a herceg?		
OSWALD	Bent, asszonyom – de úgy megváltozott! Mondtam, hogy partra szállt egy hadsereg, erre mosolygott. Mondtam: jön az úrnó, „Elég baj”, válaszolta. Amikor elmondtam neki Gloster árulását s a fia hűséges szolgálatát, ökörnek nevezett, s azt magyarázta, hogy én kiforgatom a dolgokat. Helyesli, amit gyűlölnie kéne, és fordítva.	5	
GONERIL	(<i>Edmundhoz</i>) Akkor ne gyere be. Gyáván rémüldözök, semmit se vállal. Nem veszi fel a sértést, hogy ne kelljen rá megfelelni. – Az, amit kívántunk idejövet, bár valósulna meg!... Fordulj vissza a sógoromhoz, Edmund, sürgesd a toborzást, légy hadvezére. Itthon címert cserélek: férjem lesz a főzőkanál. (<i>Oswaldra mutat</i>) Ő bizalmasom, majd közvetít közöttünk. Nemsokára – ha meg mered markolni a szerencséd – női parancsot kapsz. Meg ezt. (<i>Láncot akaszt Edmund nyakába</i>) Ne szólj, hajtsd le a fejed. (<i>Csókot ad neki</i>) Íme, ez a csók, ha nyelve volna, olyat mondana, hogy lelked égre ágaskodna tőle. Éld bele magad. Jó utat—	15 15/a	
EDMUND	Én veled mennék el...!		
GONERIL	—én édes Glosterem! ¹³³	23/a	
	Edmund el	25	

	Férfi és férfi: micsoda különbség! Téged illet, amit nő adni tud; az ágyamat egy mamlasz bitorolja. Asszonyom: a herceg ökegyelme.		HÍRNÖK ALBANY HÍRNÖK	Nincs, jó uram; láttam őt visszamenni. Tudja a gaztetet? Persze, uram, ő jelentette föl, és szándékosan hagyta el a házat, hogy így engedjen szabadabb folyást a büntetésnek.	94/a
OSWALD	<i>Oswald el.</i> – <i>Jön Albany</i>				
GONERIL ALBANY	Méltó vagyok a figyelmedre? Goneril, te arra se vagy méltó, hogy a szél port fújjon arcodba. Ijesztő vagy! Aki megcsúfolja a származását, az másban sem ismer korlátokat. Aki fúrésszel levágja magát életető törzséről, fonnyadni kezd, s halálos véget ér.	30	ALBANY	Gloster, amíg élek, meghálálom, hogy védted a királyt, s megbosszulom a két szemed! – Gyere, mondd el, barátom, mit tudsz még.	95
GONERIL ALBANY	Unalmas ez a téma. Okos szót az lát rossznak, aki rossz; a szenny a saját szagát szereti. Mit csináltál?! Ti nőtény tigrisek, nem lányok vagytok – mit műveltetek? Egy apát, méltóságos öreget, kit kézen nyalna a vad medve is, barbár módon az örületbe visztek? Ezt hogy tűrhette az én sógorom: egy ember, egy úr, Lear egyik kegyeltje? Ha most nem küld az ég szellemeket, hogy megfékezzék e garzdaságot, előbb-utóbb az emberek egymás húsát zabálják, mint a tengeri szörnyek.	35 40 41/a 45 50		<i>Mindketten el</i>	
GONERIL ALBANY	Nyúlászívű! Az arcodat csak pofozásra tartod, nincs szemed rá, hogy különbséget észlelj kítartás és gyáva türés között! Bolondság szánni azt a bűnözőt, akit megbüntetnek, még mielőtt gaztetetét elkövetné. ¹³⁴ – Nem doboltatsz? Csendes tájunkon itt a francia, tollas sisakkal államunkra tör, te meg itt ülsz, bambán moralizálsz: „Jaj, mért jönnek ide?”	54/a 55		IV. FELVONÁS, 3. SZÍN	
ALBANY	Nézz csak magadra: az ördög torzsága nem oly ijesztő, mint a torz asszonyé.	60		<i>Egy-két nappal később.</i> <i>A francia táborban, Dover közelében.</i> <i>Jön Kent (mint Cajus) és a Lovag</i>	
GONERIL ALBANY	Üresfejű! Te emberből kifordult bestia! Ne változz szörnyeteggé! Ha kezem megtehetné, amit vérem parancsol, hát szétszedném és darabokra tépném a testedet. De ördögi valódat megvédi női külsőd.	65	KENT/CAJUS LOVAG	De miért ment haza olyan hirtelen a francia király, azt nem tudod? Valamit befejezetlenül hagyott, valami államügyet, ami itt jutott újra eszébe. A dolog az országára nézve veszélyes és fenyegető, ezért a személyes visszatérése fölöttébb kívánatos és szükséges volt.	6
GONERIL	Na szép! Így vagy te férfias! Nyau!		KENT/CAJUS LOVAG	Kit hagyott itt a hadainak élén? A francia marsallt, La Far ¹³⁶ tábornokot. A levél, ¹³⁷ amit átadtál, kiváltott valami látható fájdalmat a király- néből?	10
<i>Jön egy Hírnök</i>			LOVAG	Igen. Átvette, elolvasta helyben, és időnként kövér könnycsepp futott le finom arcán. Királynőként uralta érzelmeit, melyek, mint lázadók, uralni akarták.	
ALBANY	Mi hír van? Kegyelmes úr, Cornwall herceg halott. Szolgája ölte meg, mikor kinyomta Gloster egyik szemét.	70	KENT/CAJUS LOVAG	Hát fölkaavarta? Nem őrvongótt: a türelem s a bánat vetélkedett az arcán. Mint mikor esik és süt a nap, keveredett könnye és mosolya. Telt-piros ajkán a mosoly nem vett arról tudomást, hogy szemében milyen vendégek ülnek, s potyognak le mint gyöngyök. Mondhatom, ha ilyen szépen csinálnák, a bánat divatba jönne.	15 20
ALBANY HÍRNÖK	Gloster szemét?... Egy szolgája, eltelve szájalommal, közbelépeit, és hercegi urára kardot fogott. Az meg, dühbe gurulva, vívni kezdett vele és meg is ölte, de közben oly csúnya sebet kapott, hogy később belehalt.	75	KENT/CAJUS LOVAG	De nem szólt, nem kérdezett semmit? Hát, egyszer-kétszer sóhajtott: „apám”, mint akinek szorítják a szívét; aztán „Nővéreim! Micsoda szégyen!” és „Kent, apám, nővéreim! Viharba? Éjjel? Ezt nem hiszem!”. Ekkor megindult a szenteltvíz két mennyei szeméből, s legyúrte őt a zokogás; el is szaladt, egyedül bankódni.	25 30
ALBANY	Lám, odafönt vannak bírák, kik gyorsan megítélik a lenti bűnöket. Szegény jó Gloster! S a másik szeme?	80	KENT/CAJUS	A csillagok, azok döntik el, milyenek leszünk. Másként egy szülőpár utódai nem lehetnének ily különbözők. Azóta nem beszéltél vele?	35
HÍRNÖK	Odalett az is. (<i>Gonerilhez, levelet ad át</i>) Asszonyom, ez sürgős választ kíván: a húga küldi.		LOVAG KENT/CAJUS	Nem. Ez még azelőtt volt, hogy hazament a francia király?	
GONERIL	(<i>főkre</i>) Nem is baj talán; ¹³⁵ bár így, hogy özvegy, s az én Glosterem ott van vele, a vágyaim csodás légvára mindenestül ráomolhat megutált életemre. Másfelől a hír nem rossz. (<i>A Hírnökhöz</i>) Mindjárt válaszolok.	85 86/a	LOVAG KENT/CAJUS	Nem, azután. Nos, szegény zavart Lear is ideért. Néha, egy tiszta pillanatban érti, hogy mért jöttünk ide, de nem akar találkozni a lányával.	38/a 40
<i>Goneril el</i>			LOVAG KENT/CAJUS	S miért nem? Irdatlan szégyent érez. Durva volt: atyai áldását megvonta tőle, elűzte messzire, bizonytalanba, jogos járandóságát odaadta két kutyalelkű lányának. A szégyen méregként marja bent, s nem engedi, hogy Cordeliát lássa.	45 46/a
ALBANY HÍRNÖK ALBANY	S a fia hol volt, amikor megvakították? Idejött asszonyommal együtt. Itt nincs.	90	LOVAG KENT/CAJUS	Ó, szegény! Hallottad már, hogy Cornwall s Albany ¹³⁸ hadakat gyűjt? Így van, már közelednek. Barátom, odaviszlek Lear királyhoz. Kérlek, maradj vele. Egy fontos okból ¹³⁹ még álruhát hordok egy darabig. Ha leveszem, lesz majd okod örülni, hogy barátodnak elfogadtál. Kérlek, gyere velem.	50 55
				<i>Mindketten el</i>	

IV. FELVONÁS, 4. SZÍN

Valamivel később.

A francia táborban, Dover közelében.

Jön Cordelia dobszóval és francia hadizászlókkal, a Lovag, egy Tiszt, katonák

CORDELIA Sajnos, ő az. Látták is az imént:
szeszélyes, mint a tenger, énekel,
a fején vadvirágból korona,
csalán, bürok, bojtorján, füstike,
konkoly, és minden gyom, mely benövi
az életadó búzát. (A Tiszthez) Százados,
kutassák végig az egész határt,
s hozzák elem. Ha emberi tudás
visszaadhatja elvesztett eszét,
minden kincsem azé, aki segít. 5 10

Tiszt és katonák el

LOVAG⁴⁰ Van megoldás, felséges asszony.
A pihenés a legjobb ápolónó,
s itt ez hiányzik. Sok szer létezik,
hatásos füvek, melyek képesek
a szorongás szemét lecsukni.

CORDELIA Bármí,
amit a föld gyógyszerként rejteget,
könnyemtől öntözve szökjön virágba,
hogy jót tegyen! – Keressék meg szegényt,
nehogy bolond dühében elveszítse
téveteg életét. 15

Jön egy Hírnök

HÍRNÖK Hírek, királyném:
a brit erők errefelé vonulnak. 20

CORDELIA Erről tudunk. Seregünk harcra kész,
állunk elébük. – Ó, drága apám,
a te ügyedben járok el; ezért van,
hogy engedett a francia király,
megszánta gyászoló könnyeimet.⁴¹ 25
Nem szerzészvágy indít hódítani,
csak szeretet és apánk jogai.
S én nemsokára látom-hallom őt.

Mind el

IV. FELVONÁS, 5. SZÍN

Ugyanakkor.

Szoba Gloster gróf kastélyában.⁴²

Jön Regan és Oswald

REGAN De a sógorom összeállította a seregét?

OSWALD Igen, asszonyom.

REGAN Ó is ott van személyesen?

OSWALD Nyögve-nyelve, asszonyom. Az ön nővére a jobb katona. 5

REGAN Edmund gróf nem beszélt a herceg úrral?

OSWALD Nem, asszonyom.

REGAN Mit írhat vajon nővérem neki?

OSWALD Nem tudom, kegyelmes asszony.

REGAN Edmund nincs itt, el kellett mennie. 10

Butaság volt a megvakított Glostert

életben hagyni: mindenki szívét

csak ellenünk hangolja. Azt hiszem,

Edmund őt keresi, hogy száanalomból

véget vessen vak életének; és 15

fölmérje az ellenség erejét.

OSWALD Utána kell vinnem a levelet.

REGAN Seregünk holnap indul; várja meg.

Az út veszélyes.

OSWALD Sajnos nem lehet:

az úrnóm szigorú parancsa ez. 20

REGAN Mért ír Edmundnak Goneril? Hiszen

üzenhetne magával szóban is!

Talán... Szóval... Hálás lennék nagyon...⁴³

Hadd bontsam föl a levelet.

OSWALD Asszonyom, inkább—

REGAN Az úrnője – tudom – nem szereti a férjét,

ez biztos; és a múltkor, mikor itt volt,

folyton sokatmondóan pislogott

a nemes Edmundra. Maga, ugye,

a nővérem bizalmasa? 25

OSWALD Én, asszonyom?

REGAN Tudom, amit tudok. Tudom, hogy az.

Ezért most azt ajánlom, jól figyeljen. 30

Férjem halott; Edmund és én beszéltünk;
énhozzám sokkal jobban illene,
mint nővéremhez. A többi világos?
Ha látja Edmundot, ezt adja át. (Ékszer ad át)⁴⁴ 35

S ha úrnőjének minderről beszámol,
kérje, hogy használja józan eszét.
Hát, jó utat.
Ha hall esetleg a vak árulóról:
jutalmat kap, aki végez vele.
Bár látnám, asszonyom – meg is mutatnám,
kinek a pártján állok.

OSWALD

REGAN

Jó utat.

Más-más irányban mindketten el

IV. FELVONÁS, 6. SZÍN

Ugyanakkor.

Mező Dover közelében.

Jön Gloster és Edgar (mint Parasztlegény⁴⁵), kezében vándorbot

GLOSTER Mikor leszek már fönn a dombtetőn?

EDGAR/PARASZT Most mászunk föl. Nem érzi, hogy nehéz?

GLOSTER Szerintem ez sík.

EDGAR/PARASZT Szörnyen meredek.

Psz! Hallja már a tengert?

GLOSTER Én ugyan nem.

EDGAR/PARASZT Aha, az összes érzeke leromlott
a látásával együtt. 5

GLOSTER Meglehet. –

Megváltozott a hangod; s a beszéded

értelmesebb, szebb is, mint azelőtt.⁴⁶

EDGAR/PARASZT Ez tévedés: semmim se változott,

csak a ruhám.

GLOSTER Pedig jobban beszélsz.

EDGAR/PARASZT Jöjjön csak: itt vagyunk. Állj! (Előbbre lép) Szédítő
és félelmetes lenézni a mélybe. 10

A varjak, csókák, amik lent röptülnek,

legyeknek látszanak. Félúton, ott,

a sziklán lógva növényt gyűjt egy ember

– veszélyes szakma! –, kis pontnak tűnik. 15

A parton halászok: csak akkorák,

mint egy egér. A nagy teherhajó

csónaknak látszik, a csónakja meg

pöttömke bójának. A mormolás,

ahogy a víz milljó kavicsra csap,

ide nem ér föl. – Nem nézem tovább,

mert elszédül az agyam, s lebukom

fejfel előre.

GLOSTER Hadd álljak oda.

EDGAR/PARASZT Fogjon kézen; egy arasznyira áll
a szélétől. A világért se mernék
itt mozdulni. 25

GLOSTER Engedd el a kezem.

(Erszényt vesz elő) Tessék, barátom, itt van még egy erszény,⁴⁷

egy drágakő: neked egész vagyon.

Gyarapítsák az istenek! Most indulj,

búcsúzz el. Halljam, ahogy távolodsz. 30

EDGAR/PARASZT Ég áldja, jó uram.

GLOSTER Szívből kívánom.

EDGAR/PARASZT (arrébb megy; félre) Csak azért játszom így a bánatával,

hogy kigyógyítsam.

GLOSTER (letérdel) Ó, nagy istenek,

lemondok e világról; nézzetek,

csöndben lerázom gyötrelmeimet.

Ha bírnám tovább, s nem szállnék vitába

örök döntésekkel, életem

üszkös kanóca pislogna tovább,

míg le nem ég. Áldjátok meg Edgart, ha él! – 40

(A „Parasztlegény”-hez) Na, fickó, ég veled!

EDGAR/PARASZT Elmentem! Ég veled!

Gloster előreugrik, és elterül a földön

(Félre) Vajon nem tudja-e az élet kincsét

elrabolni a képzelet, ha épp az élet

akarja ezt? Ha ott állt volna tényleg,

ahol gondolta, már nem lenne képes

gondolkodásra. 44/a

(Más hangon,⁴⁸ Glosterhez) Él ez itt, vagy meghalt?

Hé, uram! Ember! Hall engem? Beszéljen! – 45

(Félre) Lehet, hogy tényleg meghalt? Nem! Mozog! –

(Hangosan) Ki ez?

GLOSTER Hagyjon meghalni, menjen el!

EDGAR/PARASZT Ha tollból van, vagy tüllből, levegőből,

akkor is széttörik ilyen eséstől, 50

	mint a tojás! De lélegzik, beszél, súlyos a teste, ép, vérzése nincs. Tíz hajóárbc egymás tetején, ennyit zuhant le függőlegesen. Csoda, hogy él. Mondjon már valamit.	55
GLOSTER	De tényleg leestem?	
EDGAR/PARASZT	A fehér sziklafal legtetetéről. Nézzon csak föl: olyan szörnyű magasból az éles torkú pacsirta szava se hallatszík ide. Csak nézzon föl!	
GLOSTER	Sajnos nincsen szemem. A nyomor nem vethet véget magának a halál révén? Mégiscsak vígasz volt, mikor ezzel kí tudták játszani a zsarnok dühét, megcsúfolva ezzel dölyfös akarátát. ¹⁴⁹	60
EDGAR/PARASZT	Adj a karját. Álljon föl. Úgy. Szépen. Érti a lábát?	65
GLOSTER	Bár ne érezném.	
EDGAR/PARASZT	Ez felfoghatatlan. Ott fõnn a sziklán mi volt maga mellett, ami elment?	
GLOSTER	Egy szerencsétlen koldus.	
EDGAR/PARASZT	Innen lentrõl úgy festett a szeme, mint két kerek hold. Ezer orra volt, szarva csavart s hullámos, mint a tenger. Valami ördög! Örüljön, papa, ¹⁵⁰ hogy a jó istenek emberfõlõtti, nemes hatalmuk révén így megõvõták!	70
GLOSTER	Megjegyeztem. Mostantól viselem a szenvedést, míg az magától így szól: „Élég, elég!”, és meghal. – Azt a lényt én embernek hittem. Azt hajtogatta: „Ördög, ördög!” Ó vezetett oda.	75
EDGAR/PARASZT	Nyugodjon meg a lelke. – Ki jön itt?	80
<i>Jõn a zavart elméjû Lear, fején vadvirágkorona</i>		
	Épeszû embert a józan esze így nem engedne jární!	
LEAR	Nem nyúlhatnak hozzám, jogom van pénz veretni. Én vagyok a király, személyesen.	
EDGAR/PARASZT	Micsoda szívet tépõ látvány!	85
LEAR	A természet ebben is fölõtte van a mûvészetnek. ¹⁵¹ – Tessék, újoncok, a zsold. Ez a gyerek úgy tartja az íját, mintha varjakat lódõzne: feszítsd azt a nyilat végig! – Nini, egér! Nyugalom, ez a kis füstõlt sajt elég lesz. Itt a kesztyûm: odadobnám egy óriás elé is! – Hívják az alabárdosokat! – Szépen röpiûsz, madárkám, bele a céltábla közepébe! Huiííí! ¹⁵² – Kérem a jelszõt.	
EDGAR/PARASZT	Édesmajoránna. ¹⁵³	
LEAR	Mehetsz.	
GLOSTER	Ezt a hangot ismerem.	95
LEAR	(<i>észreveszi Gloster</i>) Aha! Goneril, fehér szakállal! Ók hízelegtek, dõrgölõztek, mint a kutya, hogy nekem bölcs fehér szakállam van, amikor még fekete se volt! ¹⁵⁴ Aki mindenre azt mondta: „igen” meg „nem”, amire én azt mondtam: „igen” meg „nem”, az nem jó istenített. Mikor aztán eláztatott az esõ, és megvacogtatott a szél, mikor a mennydõrgés nem hallgatott el a szavamra, akkor rájõtem, milyenek ezek, akkor kiszagoltam õket. Na hiszen! Ezek nem szavahihetõ emberek: azt mondták, mindenható vagyok – hazugság, engem is elkap a váltóláz, mint bárkit.	
GLOSTER	Ezt a hangot nagyon jól ismerem: nem a király? (<i>Térdré borul</i>)	105
LEAR	De, minden porcikájá! Ha rád nézek, remegsz, alattvaló! Meghagyom életed. Mi volt a bûnöd? Házasságtörés? ¹⁵⁵	
	Nem kell meghalnod. Házasságtörésért...?	110
	A veréb is csinálja, a legyecske szemem láttára párzik. Közösüljön, aki csak bír: Gloster zabi fia	
	jobb volt az apjához, mint lányaim, akiket tisztos lepedõn csináltam.	113/a
	Üzekedni, nyomás: kevés az újonc! – Nézzétek ott a kényeskedõ dâmát, hideg arca lent hómezőt igér, erkõlcsõsen tipeg, és összerenzen, ha azt hallja, hogy „nemi élvezet”; ¹⁵⁶	115
	de a vadmacska vagy a sárló kanca ¹⁵⁷ semmi õhozzá képest, amikor csinálni kell a dolgot. Deréktól lefelé állatok, mint a kentaur, fölõtte finom nõk. Fõnrõl az õvükig az istenek birodalma; õv alatt az ördögé: ott a pokol, a sötétség, a kénköves lyuk, perzselõ lángok, bûz és összeomlás! Pfüj, pfüj, pfüj, brr, brr! (<i>Glosterhez</i>) Adj egy üveg parfõmõt, kedves patikus, megédesíteni a fantáziámat. Itt a pénz.	119
		127

GLOSTER	Hadd csõköljam meg azt a kezét!	
LEAR	Elõbb megtõrlõm, halálszaga van.	
GLOSTER	Õ tõnkrement teremtmény – a világ így foszlik széjjel semmivé. Megismersz?	130
LEAR	A szemedre jól emlékszem. Te kacsingatsz rám? Csak erõlkõdj, vak Cupido, ¹⁵⁸ én nem leszek szerelmes! – Nézd ezt a levelet, párbajra hív. Nézd a betûit.	135
GLOSTER	Ha ragyog, mint a nap, akkor se látom.	
EDGAR/PARASZT (<i>fõltre</i>)	Ha ezt nekem mesélnék, el se hinném; pedig igaz, és megszakad a szívem.	
LEAR	Olvasd.	
GLOSTER	Hogy? Az üres szemeõdõrõmmel?	140
LEAR	Aha! Szõval erõrõl van szó? A fejedben nincs szem, a tarcádban nincs pénz? Szemed állapota súlyos, a tarcádé könnyû? És mégis látod, milyen ez a világ?	
GLOSTER	Azzal látom, hogy érzem.	145
LEAR	Bolond vagy te? Szemek nélkül is lehet látni, hogy’ megy a világ. Nézz a füleddel. Nézd, hogy kiabál az a bírõ azzal az egyszerű kis tolvajjal. De fülelj tovább: mindjárt helyet cserélnek, na most melyik kezemet kéred...? ¹⁵⁹ – Láttad már, ahogy megugatja a paraszt kutyája a koldust?	
GLOSTER	Láttam, felség.	
LEAR	És hogy’ szalad szegény a veszett dõg elõl? Itt látható a hatalom nagy példázata: a kutyát is tiszteljük, ha hivatalból jár el.	155
	Te hitvány csendõr, várj véres kezeddal: mért a kurvát vered? Magadat üsd, hisz te is arra használnád a nõt, amiért megkorbácsolod. – Az uszorás a sikkasztót kötetli föl.	159/a
	Rongyos ruhán át meglátszik a bûn: de prém és bunda mindent eltakar. Vond be a bûnt arannyal – és a jog lándzsája e páncélon szétõtörök; õltõztesd rongyba – s fûszál átdõfi. Senki se bûnõs, senki se! Nekem elhíheted, mert megvan a hatalmam, hogy a vád száját befogjam. Vegyél szemüveget, s mint a rühes csalók, mondd azt, hogy látod, amit nem látsz. – Hé, ti! ¹⁶⁰	160
	Húzzátok le a csizmám! Húzzad! Úgy.	
EDGAR/PARASZT (<i>fõltre</i>)	A lényeg vegyül a lényegtelennel: bölcs szó a tébolyban!	170
LEAR	Ha sírnál sorsomon, vedd a szemem. Ismerlek én jól: Gloster a neved. Légy türelmes. Sirva jõttünk ide: hiszen tudod, amikor levegõt elõszõr szagolunk, sírunk-üvöltünk. Most prédikálok, hallgasd.	175
	Õ, szegény!	175/a
GLOSTER	Megszületünk: sírunk, hogy idejõttünk, bolondok színpadára. (<i>Leveszi Gloster fejérõl a kalapot</i> ¹⁶¹) Jó kalap!	
LEAR	Kiváló hadicsel volna, igen: lovak patkóját posztóval bevonnám; ¹⁶² s mikor közel férkõztem vejeimhez, akkor roham, és õlni, õlni, õlni!	180
<i>Jõn a Lovag és két kísérõ. Gloster és Edgar (mint Parasztlegény) fejléállnak</i>		
LOVAG	Na végre, itt van! Fogjátok le! – Felség, szeretõ lánya—	185
<i>Kétfelõl óvatosan lefogják Leart</i>		
LEAR	Menekvés nincs? Fogoly vagyok? A sors bolondja voltam születésem óta!... Ha jól bántok velem, lesz váltságdíj is. És orvos is kell, mert kettébe vágták az agyamat.	188/a
LOVAG	Lesz minden, ami kell.	
LEAR	Segédek sehol? Csak magam? Na, ettõl bárki könnyekre fakadna, õntõzõkannát csinálna magából az õszi locsoláshoz.	190
LOVAG	Jó uram!	
LEAR	Elmegyek, mint egy puccos võlegény. Bizony! Derûs leszek. Egyébként király vagyok, fiúk, tudjátok ezt? Felséged király, és mi hõdolunk. Akkor még van esély. A váltságdíjat megkapjátok, ha futtok! Sza-sza-sza-szá! ¹⁶³	195
<i>Lear futva el, nyomában a két kísérõ</i>		
LOVAG	(<i>magában</i>) Síralmas volna bárkit látni így, de egy királyt – nincs erre szó. De hát	200

	van egy lányod, ki eltörli a bűnt, mit ketten hoztak a világra.	
EDGAR/PARASZT	(előlép) Jó napot.	
LOVAG	Neked is. Mit akarsz?	
EDGAR/PARASZT	Igaz vajon, hogymint lesz?	
LOVAG	Már nyilvánvaló. Mindenki hallhatja, ha van füle. ¹⁶⁴	205
EDGAR/PARASZT	S közel van, kérem, a másik sereg?	
LOVAG	Közel, és erre jönnek. A derékhad bármikor föltűnhet.	
EDGAR/PARASZT	Hát, köszönöm, csak ezt akartam.	210
LOVAG	A királyné bizonyos okból itt van, a serege már indul.	
EDGAR/PARASZT	Köszönöm.	
<i>Lovag el</i>		
GLOSTER	Ti kegyes istenek, vegyétek el életemet – nehogy rossz lelkem újra meghalni kísértsen, még mielőtt ti akarnátok.	213/a
EDGAR/PARASZT	Jól mondja, papa.	215
GLOSTER	Ki vagy te, jóember?	
EDGAR/PARASZT	Egy nincstelen, akit úgy vert az élet, hogymint láttam is, viseltem is a bajt, s eltölt a szánalom. Adja kezét, tudok egy szállást.	
GLOSTER	Szívből köszönöm. Az ég áldjon meg, és nyerjél jutalmat bőségesen!	220
<i>Jön Oswald</i>		
OSWALD	Nicsak, itt van a vérdíj! Micsoda véletlen! Te csak azért születtél hús-vér testbe, vén szemtelen, hogymint gazdaggá tégy! Rozzant áruló, gondolj a bűneidre. Itt a kard, amely kivégez.	222/a 225
GLOSTER	(Oswaldhoz) Markold hát erősen, s tégy jót velem!	
<i>Edgar/Parasztlegény elhúzza Glostert Oswald elől</i>		
OSWALD	Te vakmerő paraszt, védelmezed a felségárulót? Eredj! Meg ne fertőzzön téged is az ő balsorsa. Engedd el a karját!	230
EDGAR/PARASZT	(messzevidéki tájszóval ¹⁶⁵) Engedi a fene, amíg okom nincs rá.	
OSWALD	Engedd el, paraszt, mert meghalsz.	
EDGAR/PARASZT	Legyen má' jó az úr, azt' menjen a dógára, szálljon le a szegény emberről. Ha engem ilyen beszéddel meg lehetne halasztani, már két hetet se éltem volna a világon. Hé, hé! Ne merjen az öreghez nyúlni! Maradjon magának, ha jót akar; mer' kipróbálok, hogymint elég kemény-e az a gombóc feje a botom- hoz. Komolyan beszélek, hallja!	
OSWALD	Takarodj, te trágya!	239
<i>Oswald kardot ránt. Küzdenek¹⁶⁶</i>		
EDGAR/PARASZT	Egyenként verem ki a fogait. Döfködjön csak a kardjával, jó' van, jó' van!	
OSWALD	(elterül) Paraszt, megöltél!... Hitvány, vedd a pénzem: ha boldog életet akarsz, tennem el, s a nálam lévő levelet továbbítsd Edmundnak, Gloster grófnának. Keresd meg a brit táborban. – Túl korán halok meg! (Meghal)	245
EDGAR/PARASZT	(újra Parasztlegény-hangán) Ismerlek, te mindenre kész gazember, aki az úrnód gonoszságait szolgáltad szorgosan.	
GLOSTER	Meghalt? Mi van?	
EDGAR/PARASZT	Üljön le, papa, és pihenjen. Nézzük a zsebeit: az a levél még jól jöhet. Meghalt; csak az a kár, hogymint hóhéra nem más volt. (Megtalálja a levelet) Á, ez az! Bocsánat, nem illik, de felnyitom. Az ellenség szívét is fölhasítjuk, hogymint titkát megtudjuk; a levelet talán inkább szabad. (Olvas)	255 255/a
	„Ne felejtjük, mit fogadtunk egymásnak! Bóven lesz alkalmad, hogymint végezz vele. Ha megvan benned az akarat, gazdagon kínál- kozik majd hely és idő. Semmit se oldottunk meg, ha ő győzte-	

sen hazatér: akkor az ő rabja leszek, börtönöm lesz az ágya,
melynek gyűlölt melegétől szabadíts meg. Foglald el a helyét.
Megdolgozol érte.

– A te szerető (mondanám: feleséged, de egyelőre csak) híved,
aki jóban-rosszban a tiéd,

Goneril.” 265

Határtalan az asszonyi mohóság!
A derék férje életére tör,
s az öcsémre cserélné. (A halott Oswaldhoz) Itt, a sárba
kapatlak el, gyilkosok és paráznák
romlott futára! S ha a perc megérett,
megmutatom ezt a ronda papírt
a hercegnek, akire gyors halál
leselkedik. Neki még jól jöhet,
ha tudja dolgodat és végedet!

270

272/a

Edgar/Parasztlegény kivonszolja Oswald holttestét

GLOSTER A király megőrült – bezzeg az én
érzékeim szívósan józanok,
s bajomat fölfogom. Lennék bolond:
gondolatom elválna kínjaimtól,
s a fájdalom, tévképzetek között,
nem tudna önmagáról.

275

Távolról dobszó hallatszik. – Jön Edgar (mint Parasztlegény)

EDGAR/PARASZT Adja a kezét.
Úgy hallom, verik messze a dobot.
Jöjjön, papa, barátokhoz viszem.

280

Mindketten el

IV. FELVONÁS, 7. SZÍN

*Valamivel később.
A francia táborban, Dover közelében.
Jön Cordelia, Kent (még mindig Cajusnak öltözve) és a Lovag¹⁶⁷*

CORDELIA Drága jó Kent, hogymint tudnám viszonzni
a jóságát? Ahhoz rövid az élet,
s a módját sem találom.
KENT/CAJUS Ha megjegyzi, felség, már túlfizet!
Amit elmondtam, az mind úgy igaz:
se több, se kevesebb.

5

CORDELIA Öltözzön át!
A rossz időket idézi, ha így jár.
Vegye le, kérem!

KENT/CAJUS Asszonyom, bocsánat:
ha fölismernék, tervem elvetél.¹⁶⁸
Kérem, hogymint ön se tudja, ki vagyok,
amíg nem szölok.

10

CORDELIA Hát legyen, gróf úr. (Odaint a Lovagot) Hogymint van a király?

LOVAG Felség, még alszik.
CORDELIA Mennyei istenek,
gyógyítsátok be ezt a szakadást
megkínzott elméjében! Szétzilált
érzékeit hangoljátok föl éppé
e gyermekét apának!

15

15/a

LOVAG Felséges asszony,
fölbreszthetjük most már a királyt?
CORDELIA Tegyük azt, amit tudásuk alapján
helyesnek látnak. Fel van öltöztetve?
LOVAG Igen, felség. Mély álma közepette
új ruhát adtunk rá.

20

Két szolga behozza Leart, aki királyi öltözetben egy hordozható trónszékben ül és alszik

Jöjjön, úrnóm, és lássa, mikor ébred.
Biztos, hogymint nyugodt lesz.
CORDELIA Hogyne, igen.

A színen kívül zene szól

LOVAG Jöjjön. – A zenét hangosabbra!
CORDELIA (az alvó Lear székéhez lép, s megsókolja a kezét)
Drága apám, hozzanak ajkaim
gyógyszert neked, s csókom simítsa el
a sok sebet, amit nővéreim
ejtettek méltóságodon!

25

KENT/CAJUS (magában) Micsoda jóság!
CORDELIA Ha nem volnál az apjuk, korodat
szánniuk kellett volna. Ezt az arcot

30

	a háborgó szelekbe tartani! A mennydörgésben járni odakint, ijesztő, fűrgén lobbanó, sokágú villám-szikrák között? Előretolt örként kiállni, ily vékony sisakban? ⁶⁹ Az ellenségem kutyáját behívnam, ha megharapott is, egy ilyen éjjel a tűzhelyemhez – s te, szegény apám, örültél, hogy egy kunyhóban leülhetsz, csavargók szalmáján, disznók között? Csoda, hogy életed, eszeddel együtt nem lett oda! (A Lovaghoz) Ébred; szólítsa meg. Ön, asszonyom! Az jobb lesz. (Learhez) Hogy van, felséges úr? Jól van, apám? (felébred) Ez nem helyes, hogy kihúztok a sírból. Te üdvözült vagy, én tüzes kerékhez vagyok kötözve, ⁷⁰ s mint az olvadt ólom, égetnek könnyeim.			
LOVAG				
CORDELIA				
LEAR				
	Megismer engem? Szellem vagy, azt tudom. Hol haltál meg? (felre a Lovaghoz) Még nagyon messze jár. Csak épp hogy fölébredt; hagyja kicsit. Hol voltam? Hol vagyok? Nappali fény van? Ez csalás. Meghalnék a szánalomtól, ha más így látnék. Én nem is tudom. Biztos, hogy ez az én kezem? Na nézzük. (Megszúrja magát! ⁷¹) Érzem a szúrást! – Bár tudnám szilárdan, hogy mi van velem!	35 36/a 40		
CORDELIA				
LEAR				
CORDELIA				
LOVAG				
LEAR				
	(letérdel) Nézzen rám, apám, és tartsa fölém áldón két kezét.	45		
CORDELIA				
	<i>Lear le akar térdelni, de Cordelia visszatartja</i>			
LEAR	Magának nem szabad! Ne gúnyolódj. Ostoba, bolond vénember vagyok, nyolcvan fölött, se több, se kevesebb. És szó, ami szó, nem vagyok teljesen az ép eszemnél. Ismernem kéne téged s azt az embert („Cajus”-ra mutat), de bizonytalan vagyok; nem tudom, mi ez a hely, és bár erőlködöm, nem emlékszem e ruhákra, se arra, hol aludtam az éjjel. Ne nevéss, mert megesküdnék rá, hogy ez a hölgy a lányom: Cordelia.	50		
CORDELIA				
LEAR				
	Az vagyok! Nedves a könnyed? Az. Kérlek, ne sírj. Ha mérget hoztál nekem, megiszom. Tudom, hogy nem szeretsz. Nővéreid, ha jól emlékszem, elbántak velem. Neked van okod; nekik nincs.	55		
CORDELIA				
LEAR				
KENT/CAJUS				
LEAR				
LOVAG				
	Nekem sincs. Ez francia föld? Saját birodalma. Ne vezess félre! (Cordeliához) Nyugodjon meg, úrnóm: a tombolása – mint látja – elhalt; de mégis veszélyes felidézni a kiesett időt. Kísérje be, és most már ne zavarja, míg meg nem nyugszik. (Learhez) Felség, föl tud állni? El kell hogy viseljenek. Kérlek, bocsáss meg mindenért. Vén bohóc vagyok.	60 65 70 75		
CORDELIA				
LEAR				
	<i>Lear, Cordeliától támogatva, el</i>			
LOVAG				
KENT/CAJUS				
LOVAG				
KENT/CAJUS				
LOVAG				
KENT/CAJUS				
LOVAG				
	Uram, tartja magát a hír, hogy Cornwall herceget megölték? Úgy bizony. Ki vezeti most a seregét? Állítólag Gloster törvénytelen fia. Azt hallottam, hogy elúzott fia, Edgar, Németországban van Kent gróffal. Annai mindent beszélnek... Inkább nézzük, mi a helyzet. A hazai erők gyorsan közelednek. A döntés véresnek ígérkezik. Hát, minden jót, uram.	80 86 91 95		
	<i>Lovag el</i>			
KENT/CAJUS				
	Sorsom ma végigírja mondatát – rosszul vagy jól? Várjuk meg a csatát.			
El				
	Ugyanakkor. A brit táborban, Dover közelében. Jön dobszóval és brit hadizászlókkal Edmund, Regan, tisztek, katonák			
EDMUND	(egy tiszthez) Tudd meg, hogy tartja-e szavát a herceg, vagy azóta meggyőzte valami, hogy más irányt kövessen. Terveit hol megmásítja, hol meg elveti. Hozd el a végső óhaját.			3/a
	Tiszt el. – Regan és Edmund félrehúzódnva beszélgetnek			
REGAN	Nővérem futárát ⁷² talán baj érte.			5
EDMUND	Félő, hogy úgy van.			
REGAN	Nos, édes uram, tudod, mit szándékozom neked adni. Most mondd meg őszintén, de igazán: Szereted nővéremet?			
EDMUND	Tisztelem.			
REGAN	De sosem jártál sógorom nyomában, tiltott helyen?			10
EDMUND	Hogy gondolhatsz ilyesmit?!			
REGAN	Biztos, hogy sosem léptél övele igen szoros, bizalmas kapcsolatra? Nem, becsületszavamra.			
EDMUND	Nem is túrném soha. Édes uram, ne menj hozzá közel.			15
REGAN	Attól ne tarts— Itt jön, s férje, a herceg.			
EDMUND				
	<i>Jön dobszóval és brit hadizászlókkal Albany, Goneril, katonák</i>			
GONERIL	(felre) Verjék meg inkább a seregemet, mint hogy húgom verjen éket közénk. Szeretett sógornőnk, örömmel látunk! (Edmundhoz) Azt halom, hogy a király átszökött a lányához, s vele más olyanok, kiket uralkodásunk szigora panaszra hangolt. Én olyasmiért sosem küzdöttem, amit nem helyeslek. Azért szállok szembe a franciákkal, mert betörték – s nem azért, mert segítük a királyt s társait, kiket jogos sérelmek fordítottak ellenünk. Nemesen szolt, uram.	60		20
ALBANY				
	De fontos ez? Az ellenséggel szemben egyesüljünk; a családi, privát torzsalkodások most mind mellékesek.			23/a
EDMUND				
REGAN				
GONERIL				
ALBANY				
EDMUND				
REGAN				
GONERIL				
REGAN				
GONERIL				
	Nos, tanácsozzuk meg a legjobb katonákkal, hogy mi a teendő. A sátránál azonnal ott leszek. Nővérem, jössz velem? Nem. Pedig úgy illene. Hát gyere, kérlek. (felre) Aha, értem a rejtélyt. (Hangosan) Jó, jövök.	65 70 75		25 26/a 30 35
	<i>Mindenki el,⁷³ csak Albany és néhány tisztje marad hátra. Egy pillanattal később ők is távoznának, ám jön Edgar (mint Parasztleány)</i>			
EDGAR/PARASZT	(Albanyhoz) Ha kegyelmed szóba áll egy paraszttal, hallgasson meg.			
ALBANY	(a tisztjeihez) Mindjárt jövök. (a „Parasztleány”-hez) Beszélj.			40
	<i>Tisztek el</i>			
EDGAR/PARASZT	(levelet ad át) ⁷⁴ A csata előtt ezt olvassa el. Ha kegyelmed győz, hívja kürttel azt, (Saját magára mutat) aki ezt hozza. Bár külsőm szegényes, hozok egy bajnokot, ⁷⁵ s bebizonyítom, hogy a levél: igaz. Ha meg veszt, már úgyse lesz több dolga e világon, s vége az intrikáknak. Sok szerencsét! Várj, míg elolvasom! Nekem tilos. ⁷⁶ Ha jön a perc, adjanak kürtjelet, s én újra itt leszek. Hát, ég veled! Ezt meg majd átfutom.	86 91 95		45 50
ALBANY				
EDGAR/PARASZT				
ALBANY				
	<i>Edgar (mint Parasztleány) el.⁷⁷ – Jön Edmund</i>			
EDMUND	Az ellenség itt van; indítsa el a seregét. (Írást ad át) Tessék, a kémjelentés			

	az erőkről. De most az a lényeg, hogy siessen.		EDMUND LEAR	(a katonákhoz) Vigyék el őket. Az áldozatodra, Cordeliám, istenek szórak tömjént. Itt vagy újra. (Megöleli) Minket csak az választhat el, ki égből hoz le tüzet, s mint rókákat, kifüstöl. Töröld le könnyed. (Mintha gyerekekhez szólna) Jönnek a manók, s ezeket mindenestül megeszik. Azért se sírunk nekik! Dögöljenek éhen! Gyere!	20 25
ALBANY	Amikor kell, cselekszünk.	55			
<i>Albany el</i>					
EDMUND	Mindkét nővérnek szerelmet ígértem, s most méregetik egymást, mint akit vipera csipett. Melyiket vegyem? Mindkettőt? Egyiket? Semelyiket? Sehogy se jó, amíg mindketten élnek. Az özvegyet? Hát abba beleőrül nővére, Goneril; viszont vele nem jutok semmire, míg férje él. Igen... A csatához még kell nekem Albany tekintélye – no de aztán? Tegye el láb alól, aki akarja. A kegyelmet pedig, amit a herceg megadna Learnek és Cordeliának – nos, ha mi győzünk, s kezembe kerülnek, azt nem fogják megkapni, mert nekem a tett, s nem a vita az érdekem!	60 65 65/a 70	EDMUND SZÁZADOS EDMUND SZÁZADOS	Gyere csak, százados. Figyelj. (Írást ad át) Fogd ezt, és menj a börtönbe utánuk. Egyszer már kitüntettelek, s ha most pontosan jársz el, utat nyitsz magadnak nemesebb cím felé. Az emberek olyanok, mint a kor. A lágyszívűség a kardhoz most nem illik. Ez a munka nem tűr kérdéseket: vagy megcsinálod, vagy elmész. Megcsinálom, jó uram. Láss hozzá. És ha kész, elmondhatod: „szerencsés vagyok!” Értetted? Azonnal! Pont úgy, ahogy leírtam! Kocsit nem húzok, zabot nem eszem: de amit ember tehet, vállalom.	23/a 25 30 35 40
EL			SZÁZADOS EDMUND	Százados el. – Harsonaszó, jön Albany, Goneril, Regan, katonák, egy kürtös	
V. FELVONÁS, 2. SZÍN					
<i>Valamivel később. A csata előtt. A két tábor között, a mezőn. Riadó hallatszik. Jön dobszóval és francia hadizászlókkal Lear, Cordelia, katonák. Átmasíroznak a színen, majd el. – Jön Edgar (mint Parasztlegény) és Gloster</i>					
EDGAR/PARASZT	Jöjjön, papa, megkérjük ezt a fát, hogy őrizze magát. Mondjon fohászt a jók győzelméért. Ha valaha visszajövök, jó hírt hozok.		ALBANY	(Edmundhoz) Uram, ma megmutattad, hogy vitéz vagy, és szerencsés. Nálad vannak fogolyként, kik ellenünk csatáztak e napon: add át őket, hogy úgy bánjak velük, ahogyan érdemük és a mi érdekünk együtt kívánja.	45
GLOSTER	Ég áldjon, derék ember!		EDMUND	Úgy véltem, uram, jobb az öreg és rozoga királyt őrzött helyen elkülöníteni, mert szép kora s címe: varázserő, magához hajtja a köznép szívét, és közlegényeink végül a lándzsát még nekünk szegezik. Ugyanez okból a királynét ⁸² is elküldtem vele. Holnap, vagy bármikor, állnak elébe a tárgyalásnak. Jelen pillanatban még véresek és izdadtak vagyunk, barát a barátját veszítette el; s a legjobb ügy is elmérgesedik a szenvedély és fájdalom hevében. Cordeliát s az apját megítélni nem alkalmas e hely.	50 55 57/a
<i>Edgar/Parasztlegény el. – Riadó, visszavonulás hangja kintről. – Jön Edgar (mint Parasztlegény)</i>					
EDGAR/PARASZT	Gyerünk, öreg, el innen! A kezét! Lear vesztett; ő s a lánya is fogoly. Adj a kezét, gyerünk!	5	ALBANY	Már megbocsáss, te beosztottam vagy e háborúban, nem testvérem!	60
GLOSTER	Nem megyek. Itt is meg lehet rohadni.		REGAN	De testvérré teszem! Tán kikérméd a véleményemet, mielőtt szólsz?! Vezette hadamat, rangom s személyem megbizottja volt. E szoros kötelék már indokolja, hogy testvérenek nevezd.	65
EDGAR/PARASZT	Megint ezen rágódik?... Ugyanúgy csak szenvedéssel távozzhatunk innen, mint ahogy megérkeztünk. Az a fő, hogy érettek legyünk. ⁷⁸ Jöjjön!	10 10/a	GONERIL	Lassan a testtel! Saját vitézsége tünteti ki, nem a te címkéid.	
GLOSTER	Igaz.		REGAN	A jogaimban, ahová helyeztem, rangja magas.	70
<i>Mindketten el</i>					
V. FELVONÁS, 3. SZÍN					
<i>Ugyanakkor. A brit táborban. Jön győztesen dobszóval és brit hadizászlókkal Edmund, egy Százados, tisztek, katonák. Fogolyként hozzák Leart és Cordeliát</i>					
EDMUND	Néhány tiszt vigye őket őrizetbe, míg megtudjuk a herceg óhaját, ő majd ítélt fölöttük.		ALBANY	Ez akkor lenne így, ha el is venne...!	
CORDELIA	Van ilyen: legjobb szándékkal legrosszabb eredmény. Miattad bánkodom, levert király: ha magam volnék, visszafintorognék a sorsomra. S nem látjuk már vajon a lányaidat, a nővéreket?	5 6/a	REGAN	A viccből prófécia lesz!	
LEAR	Ne, ne, ne, ne! Menjünk börtönbe ketten, énekeljünk, két kalitkás madár. Ha áldást kérsz tőlem, letérdelek s bocsánatot kérem. Így leszünk: imádkozunk, mesélünk; mulatunk az udvar pillangóin. ⁷⁹ megvitátjuk a köznépkel az udvar híreit: ki van épp fent, ki lent, ki kint, ki bent – úgy teszünk, mintha tudnánk titkokat, Isten ⁸⁰ kémjeiként. Túl fogjuk élni a négy fal közt a nagyok pártjait meg frakcióit, melyek úgy apadnak, dagadnak, mint a hold.	10 15 18/a	GONERIL ALBANY EDMUND ALBANY REGAN ALBANY	Huhú, kancsalul látod te azt a jövőt! Hölgyem, nem érzem jól magam – különben felelnék rendesen! (Edmundhoz) Tábornokom, vedd katonáimat, birtokomat, rendelkez velük, velem, mert legyőztél. A világ előtt, íme, kinevezlek urammá s gazdammá. Férjül veszed?! Nem te fogod neki megtiltani! Te se, uram! De bizony én, te fattyú! (Edmundhoz) Szóljon a dob, s te állj ki jogodért. ⁸³ Megállj! Halljátok! Edmund: árulásért letartóztatlak, és a bűnsegédet (Gonerilre mutat), az aranykigyót szintén! (Reganhoz)	75 80

		Szép hugom,	85	szívedre szórom rágalmaidat, melyek csak súroltak s meg nem sebeztek, ám kardom tüstént utat vág nekik örök helyükre. ¹⁸⁸ – Kérek kürtjelet!	145
	igényedet a nejem érdekében meg kell tagadnom: ő ezzel az úrral már leszerződött, s így én, mint a férje, megóvom ezt. Ha férj kell, végy el engem; nejem már menyasszony.				
GONERIL ALBANY	Komédiás! (Edmundhoz) Gloster, ¹⁸⁴ van fegyvered. – Szóljon a kürt! – Ha nem jön senki, hogy rád bizonyítsa többszörös, undok árulásodat, kihívlak én. (Ledobja kesztyűjét) Ne lássak kenyeret, míg beléd nem verem, hogy igen, az vagy, aminek mondtalak!		90	Kürtszó. Párbajoznak. Edmund legyőzve elterül	
REGAN GONERIL EDMUND	Roszsul vagyok. (felre) Úgy látszik, bizhatok a vegyszerekben! Tessék, a válaszom. (Ledobja kesztyűjét) Bárki is az, ha árulónak hív: hazug gazember. Szóljon a kürt! S ha bárki ki mer állni, annak – neked, ha kell! – megmutatom, hogy büntelen vagyok.		95	ALBANY (Edgarhoz) Ne öld meg még! GONERIL Gloster, ez csapda volt! A jog szerint nem kellett volna vívnod egy ismeretlennel! Nem vagy legyőzve: rászedtek és becsaptak!	150
ALBANY	Hé, kikiáltó! (Edmundhoz) Magadban bizhatsz csak, mert katonáid, kiket az én nevemben toboroztak, szabadságot kaptak.		100	ALBANY Asszony, tartsd a szád, vagy ezzel a papírral betömöm. (A földön fekvő Edmundnak nyújtja a levelet) ¹⁸⁹ Nesze. Te legalantasabb, olvasd a bűnöd! (Gonerilhez, aki ki akarja tépni a kezükből a levelet) Ne kapkodj, úrnóm, úgyis ismered. GONERIL És ha igen? A törvényt én csinálom, nem te! ¹⁹⁰ Ki vádolhat?	155
REGAN ALBANY	Összeesek! (a szolgálkhoz) A hölgy nincs jól, a sátramba vigyétek!		105	Goneril el ALBANY (Goneril után szól) Te szörnyeteg!... – EDMUND (Edmundhoz, a levélre mutatva) Tudod, mi ez? ALBANY Ne kérdezd, mit tudok. (egy tiszthez, aki Goneril után indul) Menj utána; mindenre képes. Őrizd.	
	Regant kitámogatják. – Jön a Kikiáltó			Tiszt el	
	Kikiáltó, gyere! Szóljon a kürt, s ezt olvasd föl.			EDMUND Amivel vádolnak, azt meg is tettem, és többet, még többet – majd kiderül. Vége. És nekem is. (Edgarhoz) De te ki vagy, szerencsés győztes? Ha nemes vagy, én megbocsátok.	160
	Bevezető kürtjel			EDGAR Béküljünk ki hát. Vagyok annyira nemes, mint te, Edmund: sőt jobban – s jobban ártottál nekem. (Felfedi az arcát) Edgar vagyok, apád másik fia. Az igazságos istenek az ember bűnös örömét büntetésre váltják: sötét zugban nemzett téged apánk, s szemével fizetett.	165
KIKIÁLTÓ	(olvas) „Ha bármely úr vagy nemesember a hadsereg kötelékéből fenntartja, hogy Edmund, Gloster állítólagos grófia többszörös áruló, az jelenjen meg a harmadik kürtszóra. Ő kész megvédeni magát.”			EDMUND Nagyon igaz. ALBANY A kerék megfordult, s én lent vagyok. (Edgarhoz) Igen, neked már a járásod is nemességet sugallt. Jöjj, megölellek. Törjön ketté e szív, ha valaha téged vagy apádat gyűlöltelek.	170
	Első kürtjel			EDGAR Tudom, kegyelmes herceg. ALBANY De hol rejtőztél el? EDGAR Hogy tudtad meg apád nyomorúságát? Én ápoltam, uram. Hadd mondjam röviden, s ha elmondom, a szívem megszakad. A körözés és kivégzés elől, mely a sarkamban volt (édes az élet, hogy inkább halálfélelemben élünk, mintsem meghaljunk rögtön!), menekülvén beöltöztem koszos, rongyos bolondnak, akit lenéz a kutya is; e mezben találkoztam apámmal, akinek vérző gyűrűiből az ékkövek kiestek. Kísérgettem, koldultam rá, megóvtam a kétségbeeséstől; és soha – nagy hiba volt! – nem fedtem föl magam, csak most, félórája, fegyveresen, mikor e sikert, itt, még csak reméltem. Áldását kértem, s elmondtam neki hányattásunk minden részletét. De sajnos gyöngé szíve képtelen volt öröm és bánat harcát elviselni, s derűsen meghasadt.	175
	Második kürtjel			EDMUND Történeted megindított, s jót tesz talán. De folytatd: mintha még lenne mondanivalód.	180
	Még egyet!		115	ALBANY Ha van, s még szomorúbb, tartsd vissza inkább. Így is csaknem elöntenek a könnyek, ahogy ezt hallom.	185
	Harmadik kürtjel. Válaszként a színen kívül is felhangzik egy kürtjel. Jön Edgar, fegyverzetben, sisakja eltakarja arcát! ¹⁸⁵			EDGAR Amit elbeszéltem, talán sok is volt a szomorúságból, de még egy van, amit kifejtteni aligha elviselhető. Míg ott zokogtam, bejött valaki, aki már látott rongyokban, s kerülte	190/a
ALBANY	Kérdezd meg célját, hogy miért jön a kürt hívó szavára.				
KIKIÁLTÓ	Mondd, ki vagy? Neved? Rangod? Miért léptél elő a kihívásra?				
EDGAR	Rég nincs már nevem, az árulás megfertőzte s lerágtá, de nemes vagyok, mint ellenfelem, aki kihív.		120		
ALBANY	Ki az ellenfeled?				
EDGAR	(körülnéz, mintha nem ismerné Edmundot) Ki szól Edmund, Gloster grófia nevében? ¹⁸⁶				
EDMUND	Ő maga. Mit kívánsz?				
EDGAR	Vond ki a kardod, s ha szavam megsérti nemes szíved, végy elégtételt. Itt van az enyém: (Kardját kivonja) becsületem s rangom jelképe ez, lovagi eskümé. Azt állítom, hogy ifjú erőd, nemesi családod, győztes csatád, tüzes sikereid, friss rangod ellenére áruló vagy: megcsaltál istent, fivért és apát, tervet szóttál e dicső herceg ellen, s a koponyád legfelső peremétől a talpad alatt csikorgó porig varangyos áruló vagy. Tagadod? Kardom, karom, szellemem készen áll, hogy szívemből szívédnek bizonyítsam: hazudsz.		125		
EDMUND	Kérdezhetném a nevedet, ¹⁸⁷ de minthogy külsőd oly szép és vitézi, s a beszéded is műveltségre vall: időhúzás helyett most félresöpöröm a lovagi párbaj szabályait. Visszadobom a vádakat fejedre,		130		
			135		
			140		

- ¹ Lear: ejtsd [lír]. Britannia: az angolok bejövételét megelőző, ősi kelta királyság Nagy-Britannia szigetén. A Shakespeare által is ismert krónikák szerint az eset a Kr. e. VIII. században történt; Shakespeare képzelete a korai középkorba helyezi.
- ² Bohóc: az eredetiben Fool, azaz „udvari bolond”, hivatásos szórakoztató. Lear „fiúnak” szólítja, de nem biztos, hogy fiatal; láthatólag jól ismerik egymást. A XIX. század vége óta néha nőre osztják a szerepet.
- ³ Lovag: Lear, Kent és Cordelia bizalmasa, kísérője. Az összvegekben felváltva *Knight* (Lovag), *Gentleman* (Nemes), *Servant* (Szolga), *Doctor* (Orvos) néven szerepel, de főként egyetlen szerepről van szó. Fordításomban csak őt hívom „Lovagnak”.
- ⁴ Albany [ölbeni], latinosan Albania vagy Albanacte: a sziget északi része, nagyjából a mai Skócia. Némely magyar fordítások a herceg nevét „Alban”-ra rövidítik.
- ⁵ Oswald [ozwald]: nemesember, az Albany–Goneril pár palotájának, háznépének irányítója.
- ⁶ Ejtsd [regán].
- ⁷ Cornwall [kornvall]: a sziget délnyugati része (ma is így hívják).
- ⁸ Cordelia [kordélia]: a névben benne rejlik a latin *cord-* tö, mely ’szívet’ jelent.
- ⁹ Burgundia: hercegség Franciaország Svájcjal határos részén. Már a középkorban is gazdag vidék volt.
- ¹⁰ Gloster: az angolban néha a régies *Gloucester* írásmódot használják. Ejtése mindenképp [gloszter].
- ¹¹ Ejtsd [kurán].
- ¹² Ez arra mutat, hogy Kent és Gloster a király bizalmasai, hiszen tudják titkos tervét.
- ¹³ Törvényes fia: Edgar, aki Lear keresztfia (II. 1. 91.).
- ¹⁴ Gloster tehát alig ismerheti Edmund karakterét, hiszen fia a távollét éve alatt cseperedett felnőtté.
- ¹⁵ Egyes kiadók szerint itt Edmund is kimegy; mások szerint az udvarral együtt, a 268. sornál megy ki.
- ¹⁶ Az eredetiben itt Lear végig királyi többest használ, tehát „fölfedjük”, „országunkat” stb.
- ¹⁷ Értsd: Franciaország szőlőskertjei és Burgundia dús hegyi legelői.
- ¹⁸ Hekáté: az ókori mitológiában a sötétség, az alvilág, a hold, a mágia istennője.
- ¹⁹ A sárkány utalás a walesi címerre, mely a régi kelta birodalomból öröklődött.
- ²⁰ A százfős kíséret a korabeli nézők szemében is meghökkentően nagyknak számított.
- ²¹ Bár az öröklés a lányok jogán történik, a tényleges hatalmat a férfiakra, vejeire ruházta.
- ²² A kis koronát a jelenet elején hozták be, nyilván Cordeliának szánta Lear.
- ²³ Feltűnő, hogy Kent itt és a továbbiakban egyszerűen tegezi Lear-t, „királynak” vagy „Learnek” szólítja, s nem használja a „felség(ed)” megszólítást.
- ²⁴ Apolló isten tisztán látó, pontosan célzó íjász volt. A krónikák szerint a régi britek pogány isteneket tiszteltek, így Apollót, Jupitert stb.
- ²⁵ A külföldi nagyságok színre lépésekor a zászlajukat, címerpajzsukat szolgálják behozzák a színpadra.
- ²⁶ Némely kiadásokban ezt Gloster mondja, megint másokban Cordelia.
- ²⁷ A „vizenyős” egyszerre vonatkozik Burgundia dúsán öntözött hegyi legelőire és a Burgund herceg jellemére.
- ²⁸ Úgy illik, hogy Lear az idősebb lányánál kezdje az „ingázást”.
- ²⁹ Furcsa itt a „francia király” említése, hiszen őt Lear már gorombán útjára bocsátotta Cordeliával; persze ettől még sor kerülhet egy diplomáciai búcsúztató ceremóniára. — Egyesek szerint itt „francia király” helyett „burgundi herceg”-et kell olvasni (azaz hibás az összveg). — Mások a „Még hátravan” részt (eredetiben *There is further complement*) gúnyosan értik, mint Lear harmadik ballépését (Cordelia kitagadása és Kent száműzése után): „És akkor még nem is beszélünk arról, ahogyan elbúcsúztott...”
- ³⁰ A rendes nő fia: Edgar.
- ³¹ Mivel a levél bevezetés nélkül, mintegy a közepén kezdődik, Gloster főként csendben olvassa egy darabig, s itt vált hangosra.
- ³² 1605-ben valóban volt Angliában nap-, illetve holdfogyatkozás; a közönség emlékezhetett ezekre.
- ³³ Sárkány Farka: a holdpálya leszálló ága (melyet baljós időszaknak tekintettek), avagy a Sárkány (Draco) csillagkép. Nem nyilvánvaló, hogy ez az egész mondat hogy értendő: vajon Edmund valós információkat közöl-e magáról, vagy ironikusan bemutatja, hogyan mentegetik magukat az emberek.
- ³⁴ Nagymedve: magyarosan Göncölcsékér, de a magyar névben nincs benne a medve durvasága, erőszakos nemisége.
- ³⁵ A legtöbb kiadásban Edmund itt még azt mondja: „Edgar—”, mintha róla készülne valamit mondani.
- ³⁶ Menhelyi bolond: az eredetiben *Tom of Bedlam*. Bedlam a londoni tébolyda neve volt; az innen elbocsájtott (vagy megszökött) bolondok az országot járva koldultak, s a köznyelv a Tom (= „Tamás”) nevet ragasztotta rájuk. Gyakran családok is keveredtek közéjük, akik örültséget színélve koldultak.
- ³⁷ Kent inntől egészen az V. 3. 228.-ig álruhában van; az V. 3. 281-ben megtudjuk, hogy a Cajus [kájusz] álnevet használta (bár a darabban sose szólítják e néven).
- ³⁸ Letaroltam: grófi külsőmet egyszerű katonáéra cseréltem. Az eredetiben *razed*, ami „leborotvált”-t is jelent – talán leborotválta a szakállát.
- ³⁹ Nem fogyasztok halat: ez önmagában is vicces, bár lehet, hogy mélyebb értelme volt, pl. hogy „protestáns vagyok, nem tartom a katolikusok böjti szokásait”; vagy hogy „igazi férfiember vagyok, csak húst eszem”; vagy hogy „nem járok kurvákhöz” (akiket a korabeli szlengben ’halaknak’ neveztek).
- ⁴⁰ Lear kísérői közül azt nevezem végig Lovagnak, aki a legtöbbet szerepel (s aki feltehetőleg egyetlen személy).
- ⁴¹ Visszakézből lecsap: az eredetiben (*bandy looks*) a *bandy* tenisz-kifejezés: ’visszaüt, adogat’. A szöveg tehát szándékosan kétértelmű: ’visszaüt a nézést’, azaz farkasszemet néz. A tenisz elegendő, nemesi játék volt; a futball viszont az alacsony osztályok durva sportja. Az eredetiben Kent (85. sor) Oswaldot ’alantas labdarúgó’-nak (*base football player*) nevezi.

- ⁴² Nem világos, hogy ezt mire mondja Lear: a Bohóc bölcs mondására, vagy jelen helyzetére Goneril házában, avagy Cordelia fájdalmas emlékére.
- ⁴³ A Bohóc jól tudja, hogy ez Lear saját ötlete volt.
- ⁴⁴ Tarkában: a Bohóc a szokásos tarka bohócruhát viseli.
- ⁴⁵ Nyilván kemény tojásról van szó.
- ⁴⁶ A kakukk kisebb madarak fészkebe tojja tojását. Azok fölnevelik, s a nagy testű kakukk kilöki, elpusztítja őket (bár megenni nem tudja, hiszen nem ragadozó madár).
- ⁴⁷ Bizonytalan értelmű sor. A gyertya talán Lear, akinek lemondásával az ország borult sötétbe.
- ⁴⁸ „Hoppá, Cicám, szeretlek!” – valószínűleg egy korabeli dal refrénje. Talán azért mondja (vagy éneki?) a Bohóc, mert Goneril fenyegető mozdulatot tesz feléje.
- ⁴⁹ Egyesek szerint a Bohóc itt nem megy ki, s csak a 314. sornál távozik.
- ⁵⁰ Ezt úgy szokás érteni, hogy Lear odakint tudta meg, hogy csapatát már meg is felezték.
- ⁵¹ Lear még csak két hete vendégeskedik az Albany–Goneril házaspárnál.
- ⁵² Ilyen gyorsan persze nem írhatta meg: itt a valós idő helyett „cselekménygyorsító vágás” van, azaz úgy beszél, mintha már lett volna ideje megírni (illetve Oswalddal megírtni).
- ⁵³ Az olvasóban felmerül a kérdés: Lear miért Glosterhez küldi „Cajust”, s nem Cornwallba – hiszen nem tudhatja, hogy a Cornwall–Regan házaspár Glosterhez indult. Shakespeare vagy figyelmetlen volt, vagy szándékosan csinált egy „cselekménygyorsító vágást”, amit a színházi közönség nem vesz észre.
- ⁵⁴ Értsd: ha most Reganhoz méssz, még a lábaddal sincs ész – ezért nem fog az eszed ki-sebesedni.
- ⁵⁵ A Bohóc a botját pörgeti, vagy arra támaszkodik (sőt talán a lába közé kapja).
- ⁵⁶ Curan, a Gloster-kastélyban élő nemesember. Csak ebben a jelenetben szerepel.
- ⁵⁷ Feltehetőleg arra céloz, hogy Edgartól meg kell szabadulnia.
- ⁵⁸ Edmund az eredetiben Edgarral beszélve mindig az „apám” (*my father*) szóval utal Glosterre. Ennek nyilván van jelentősége, de a követhetőség kedvéért mindenütt „apánk”-nak fordítottam.
- ⁵⁹ Edmund szándékosan beszél ellentmondásokban, hogy összezavarja Edgart.
- ⁶⁰ Gloster grófja tehát Cornwall herceg hűbérese, alattvalója.
- ⁶¹ Edmund ezt már megtette (I. 2.): apjának bemutatta Edgar (általa hamisított) „saját kezű” levelét.
- ⁶² Értsd: mindenki azt hinné: Edmund azért vádolja be bátyját, hogy mint készülő apagyilkost kivégezzék, s ő örököljön. (A helyzet fonákja, hogy pontosan ez zajlik most a szemünk láttára.)
- ⁶³ Az eredeti *trumpet* ’trombita’ szót végig „kürt”-nek fordítom, rövidsége miatt.
- ⁶⁴ Bár a darab a pogány időkben játszódik, itt mégis egy keresztény szokás jelenik meg. Shakespeare következetlensége.
- ⁶⁵ Kent, aki valójában gróf, így, Cajusnak öltözve nem számít magasabb rangúnak, mint Oswald, aki Albany herceg udvarmestere.
- ⁶⁶ Kentet az is bosszanthatja, hogy Oswald nem ismeri meg „Cajust”, pedig többször találkoztak.
- ⁶⁷ A társadalmi konvenciók felrúgását jelentette, hogy Edmund a magasabb rangúak előtt jön be.
- ⁶⁸ Kent felismeri Edmundot, hiszen az I. 1. elején bemutatták neki.
- ⁶⁹ Elvileg csak a nemesek viselhetek kardot. Oswald, mint általában a magas udvari tisztséget betöltők, nemesember (*gentleman*). Alkalmazott, de nem szolga.
- ⁷⁰ Az eredetiben egy ma már nehezen értelmezhető ironikus utalás van Sarum (= Salis-bury város) mezejére és Camelotra, Artúr kelta király legendás várára.
- ⁷¹ Ejtsd [föbusz].
- ⁷² Ajax nagy erejű, de híresen buta hős volt (Homéros: *Iliás*). Cornwall megérti, hogy „Cajus” órá céloz.
- ⁷³ Kaloda: enyhe büntetőeszköz. Fatábla, benne két kivágás, ahova a vétkes a lábait (esetleg a kezzeit) bedugta, majd bizonyos időre lelakatolták. Ezzel ugrálhatott, mászkálhatott is.
- ⁷⁴ Más kiadásokban itt Regan szól Cornwallhoz.
- ⁷⁵ A levélrészlet értelme vitatott. Úgy szokták érteni, hogy Cordelia francia királynéként (= „innen”) majd beavatkozik, s rendet teremt.
- ⁷⁶ Ez a szín egyes kiadók szerint másutt, a nyílt mezőn játszódik (s akkor persze az alvó „Cajust” el kell takarni). Mások épp ellenkezőleg: olyannyira folyamatosnak tartják a történetet, hogy Edgar monológiát nem tekintik külön színnek, s az itteni 2.+3.+4. szint egynek veszik. Így tesz fordításom alapszövege is, ezért a sorszámozás nálam is folyamatos.
- ⁷⁷ A menhelyi bolondokról, akik Tamásnak nevezték magukat, lásd az I. 2. 136. jegyzetét.
- ⁷⁸ A színpadi hagyomány szerint amíg ezt elmondja, át is öltözik koldusnak.
- ⁷⁹ Célzás Lear helyzetére: a tél a Lear számára zord mostani időszak, a vadlibák a lányai.
- ⁸⁰ A hisztériát (mai szóval: pszichoszomatikus rosszulletet) az altesti szervek – főleg nőknél a méh – fölfelé toulásának tulajdonították. Az angolban e rosszullet korabeli megnevezése *mother* volt. Lear a latin nevet is megadja: *hysterica passio*. (Ez a görög *hystera* ’anyaméh’ szóból származik.)
- ⁸¹ Lear kísérte kínosan fogatkozik (most nyilván a kastélyon kívül várakoznak). Oswaldtól később (III. 7. 15) azt halljuk, hogy kb. 35 fő még kitart; viszont az éjszakai viharban (III. 1.) csak kettő jelenik meg: Kent/Cajus és a Lovag.
- ⁸² Megbúdosódott: Lear, mert lecsúszott, vesztés lett.
- ⁸³ Értsd: a versike nem vonatkozik „Cajusra”, aki hűen szolgál.
- ⁸⁴ A ló nem eszik meg semmi zsírosat. – Ez alighanem „ráadás poén”, nem tekinthető a történetekhez fűzött kommentárnak.
- ⁸⁵ Értsd: tudnám, hogy nem tőlem származol, hogy más férfi volt az apád.
- ⁸⁶ Más kiadásokban Kent már itt kimegy.
- ⁸⁷ Nem tudni, mi az a „mélyebb dolog”, amire Kent gondol.
- ⁸⁸ Más kiadásokban itt még 4 sort mond arról, hogy a franciák már partra is szálltak Britanniában.
- ⁸⁹ Az eredeti úgy is érthető, hogy a pénztárcát pénzzel együtt odaadja, majd külön egy gyűrűt is átnyújt.

- ⁹⁰ Tüzek: a villámok.
- ⁹¹ A tömör, homályos versike föltehető értelme: Aki úgy kezd nemi életet, hogy nem házasodik meg, az tetves lesz és elszegényedik. Aki nem arra hallgat, amire/akire kéne, azt méltatlan fájdalom éri, s nincs nyugalma.
- ⁹² Ez a mondat alighanem „ráadás poén”, nem tekinthető a történetekhez fűzött kommentárnak.
- ⁹³ Gloster kastélyáról van szó, mely most a hercegi vendégek: Goneril, Cornwall és Regan óhaja szerint működik.
- ⁹⁴ Ez a *Vízkereszt* záró dalának egy átalakított strófája.
- ⁹⁵ A vers az akkoriban divatos világvege-prófiációk paródiája. Az első strófában negatív (de nagyon is létező) jelenségeket ír le; a második strófa igazi utópia (ami tehát sohasem lesz); a harmadik strófa pedig abszurd lezárás.
- ⁹⁶ Értsd: a szerelmi kalandozás fontosabb, mint a helyes hit (melyért az eretnekeket megégették). Sokak szerint a nőcsábász „lángolásán” a szifiliszes gyulladást kell érteni.
- ⁹⁷ Ez igaz: a Shakespeare által is ismert krónikák szerint Lear a Kr. e. VIII. században élt, míg Merlin (Artúr király varázslója) a Kr. u. VI. században.
- ⁹⁸ Értsd: a nagyobb, legyőzhetetlen baj (a lányok gonoszúsága; a tengerbe fulladás) helyett figyelmünket a kisebb, elvileg legyőzhető bajra (a mostani vihar; a medve) irányítjuk.
- ⁹⁹ Talán földbe ázott putriról van szó, ahová befolyt az esővíz.
- ¹⁰⁰ Kés, kötél, mérég: az ördög ezekkel csábítja öngyilkosságra a kétségbeesett vagy gyenge embereket.
- ¹⁰¹ Egyesek szerint e mondatnál tetveket keres (és talál!) magán; mások szerint egy (csak általa látott) ördögöt próbál bortal agyoncsapni.
- ¹⁰² Talán arra céloz, hogy „Tamás” karjába – a bolondok szokása szerint – tűk és szögek vannak szúrva.
- ¹⁰³ Nem derül ki, Edgar mikor ismeri föl, hogy az apja közeledik.
- ¹⁰⁴ Úgy tesz, mintha lenne mellette valami kis állat. A név (Smulkin) közismert volt: egérfarmába bűvő ördögöskére mondták.
- ¹⁰⁵ Ezek is Shakespeare korában ismert ördögnevek. Jelentésük ismeretlen.
- ¹⁰⁶ Gloster úgy hiszi, az ő Edgar fia (akit nem ismer föl Rongyos Tamásban) ugyanúgy öllene fordult, mint Lear ellen a lányai.
- ¹⁰⁷ Gloster a kastélyának valamilyen melléképületébe akarja vinni Lear-t.
- ¹⁰⁸ Learnek fogalma sincs, hogy a saját keresztfiával beszélget.
- ¹⁰⁹ Ez így nem hangzott el – bár lehet, hogy Gloster jól látja a dolgot.
- ¹¹⁰ Az összevegyekből nem egyértelmű, mi történik a színpadon. Az itt követett értelmezés szerint a király „Tamással” szeretne behúzódní a kunyhóba, föl se fogja, hogy Gloster hova invitálja. Gloster nem akarja a mocskos, bűdös „Tamást” magával vinni, de „Cajus” rábeszéli. A Bohóc némán figyel. Végül mindnyájan elmennek Glosterrel az általa kínált szállásra.
- ¹¹¹ Korabeli balladák, dalok szövegét férceli össze.
- ¹¹² Röstellnie kell, mert apja ellen irányul: tisztességes, mert leleplezi az árulót.
- ¹¹³ Cornwall herceg ezzel leváltja az idősebb Glostert, s Edmundot ruházza fel a „Gloster grófja” címmel.
- ¹¹⁴ Frateretto (‘öcsike’): egy ördög neve. – Néró római császár gonoszágáról volt híres. – Sötétség Tava: a Styx, melyen átkelve az Alvilágba jutunk.
- ¹¹⁵ Értsd: tetű vagy bolha formájában.
- ¹¹⁶ A lónak köztudottan rengeteg betegsége lehet.
- ¹¹⁷ „Tamás” egy létező dal első sorát éneklí (ezzel hívja a hölgyet a tárgyalásra); a Bohóc improvizálva folytatja, trágár célzással (*csónakja ereszt* = menstruál, vagy nemi bajból eredő folyása van).
- ¹¹⁸ A *fülemüle* szóval talán a Bohóc éneklését gúnyolja.
- ¹¹⁹ Alighanem korgó gyomrára céloz.
- ¹²⁰ Nem világos, hogy a dalocskának hogyan van köze a helyzethez.
- ¹²¹ A szürke macska is egy ördög megtestesülése.
- ¹²² „Tamás” a koldustársait hívja koldulni.
- ¹²³ Ezzel talán arra is céloz, hogy kifogyott a szavakból; valóban, nem szólal meg itt többet mint „Tamás”.
- ¹²⁴ Az eredetiben: „Délben fogok lefeküdni.” Ez a Bohóc utolsó megszólalása a darabban.
- ¹²⁵ Ez az a levél, melyet Edmund kilopott apja szobájából, s átadott Cornwallnak a III. 5.-ben.
- ¹²⁶ A 67. sor alapján a kiadók hozzá szökták tenni: „...a földre dobja és rátapos.”
- ¹²⁷ Értsd: a bolond Tamást nem fogják felelősségre vonni, hogy miért támogatja a kegyvesztett Glostert.
- ¹²⁸ A III. 7. végén a két szolga még úgy tervezte, hogy ők adják át Glostert „Tamásnak”.
- ¹²⁹ Gloster gróf, mint a királyság egyik vezető arisztokratája, fényes kísérettel szokott járni. – Más kiadásokban e mondat (*Poorly led*) helyett az áll: „Véres-fehér szemekkel?” (*Parti-eyed*). Ez esetben Edgar már itt rádöbben apja állapotára.
- ¹³⁰ Az évszámokat nem kell névértékben venni – értsük úgy, hogy nagyon régen.
- ¹³¹ Mert támogatsz egy árulót.
- ¹³² Nem nyilvánvaló, miért éri Edgar úgy, hogy még most se leplezheti le magát apja előtt.
- ¹³³ Ó már így nevezi Edmundot, akit Cornwall sebtében Gloster gróffá tett (III. 5.)
- ¹³⁴ Ez vonatkozhat Learre, akit megbüntettek (kicsukták), holott csak most fogja „bűnét” elkövetni (szövetkezik a franciákkal és Cordeliával); avagy Glosterre, aki még nem követte el árulását, de már megbüntették.
- ¹³⁵ Arra céloz, hogy Cornwall halálával a királyság egésze Albany (és így az ő) kezébe kerülhet.
- ¹³⁶ La Far (ejtsd [lafár]) tábornokról többé nem esik szó; csak Cordeliát látjuk a francia hadak között, sőt mintha ő vezetné a sereget.
- ¹³⁷ Ez az a levél, amit Kent a III. 1.-ben bízott a Lovagra.
- ¹³⁸ Nemrég azt hallottuk, hogy Albany csak mosolyog a francia betörés hírére; most már serege élén közeledik. Shakespeare gyorsítja a cselekményt.
- ¹³⁹ Az később sem derül ki, hogy mi ez az ok, hacsak az nem, hogy még érvényben van el-lene a Lear által kiszabott halálbüntetés, ha brit földön találják.
- ¹⁴⁰ Más kiadások ezt a megszólalást egy új szereplő, az Orvos szájába adják.
- ¹⁴¹ Értsd: Cordelia sirva könyörgött férjének, a francia királynak, hogy küldjön csapatokat Britanniába.
- ¹⁴² A legtöbb kiadó Gloster kastélyába teszi ezt a jelenetet, de történhet a Cornwall–Regan-palotában is.
- ¹⁴³ Az eredetiben itt Regan váratlanul egy tegező mondatot mond (*I'll love thee much* 'Nagyon foglak szeretni'), de ez alighanem pusztán 'Lekötelezne' értelmű volt.
- ¹⁴⁴ Lehet az is, hogy levelet ad át, bár később Edgar csak a Goneriltól való levelet találja Oswaldnál.
- ¹⁴⁵ Edgar közben levetette „Tamás” rongyait, és átlötöztött az Öreg Bérlettől kapott paraszti ruhába.
- ¹⁴⁶ Gloster jól hallja: Edgar az elmebeteg prózája és rigmusai helyett most – a darabban normálisnak számító – verses formában („blank verse”-ben) beszél.
- ¹⁴⁷ Egy erszényt már adott neki a IV. 1.-ben.
- ¹⁴⁸ Edgar innenőt kezdve egy új, iskolázottabb ember hanghordozásával beszél, s ezzel végleg eltemeti a Tamás-figurát. (Ruházata – amit Gloster nem lát – továbbra is a Parasztlegény.)
- ¹⁴⁹ A régi rómaiakra gondol, akiknél nemes dolog volt a reménytelen helyzetben elkövetett öngyilkosság.
- ¹⁵⁰ A „papa” (*father*) megszólítás látszólag az ismeretlen, idős embernek szól; Gloster nem sejtí, hogy tényszerűen is igaz.
- ¹⁵¹ Ezt úgy szokták érteni, hogy a természet (s így a valódi, született király is) fölötté van az ábrázolásnak (= a művészetnek, tehát a pénzen lévő királyképnek, illetve annak, aki emberi akaratból lett királlyá).
- ¹⁵² A röpülő nyíl hangját utánozza.
- ¹⁵³ Az édesmajoránna az elmezavar közismert gyógyszere volt. Említése úgy hathatott a közönségre, mintha ma azt mondaná: „Jelszó: Alzheimer!”
- ¹⁵⁴ Értsd: már gyermekkoromban azzal hízelegtek, hogy bölcs vagyok.
- ¹⁵⁵ Lear – ha homályosan is – fölismeri Glostert, akinek egyik fia, Edmund, házasságtörésből származik.
- ¹⁵⁶ Lear szövegének versformája egyre ziláltabb lesz; nagyjából innen már prózává esik szét.
- ¹⁵⁷ Sárló kanca: a megtermékenyítésre kész, csödörét váró kanca hagyományos magyar neve.
- ¹⁵⁸ Vak Cupido (= Amor), a szerelem istene, vak kisfiú, aki nyíllal válogatás nélkül lődözi mindenkibe.
- ¹⁵⁹ Utalás a gyerekjátekra. Lear a háta mögé dugja ökleit, jelezve, hogy Gloster válasszon.
- ¹⁶⁰ Képzeltbeli szolgálóhoz beszél.
- ¹⁶¹ Az is lehet, hogy saját fejeéről veszi le a virágkoronát.
- ¹⁶² Ahogyan a kalap is készül: egy formát posztóval bevonnak.
- ¹⁶³ Vadászkiáltás: „erre, erre!”
- ¹⁶⁴ Arra céloz, hogy a csatára készítő dobszó már idehallatszik.
- ¹⁶⁵ A vastag betűs részeket Edgar egy újabb hangon, nyugat-angliai tájszólásában mondja (és prózában!), amit Shakespeare az írásmóddal is jelez (*sír* helyett *zir* stb.). Az angol színpadon ma is természetes, hogy a munkás-paraszt figurák tájszólásban (vagy éppen városi szlengben) beszélnek. Ezt a leírt magyar fordításban alig lehet érzékel-tetni, s így megvalósítását, mértékét a színészre kell bíznom.
- ¹⁶⁶ Némelyek szerint a küzdelem során Edgar megkaparintja Oswald egyik törét, s azzal öli meg.
- ¹⁶⁷ A Lovag félreáll, nem hallja beszédüket, s csak a 12. sornál lép hozzájuk. – A Lovag helyett más kiadásokban egy Orvos jön be, az itt „Lovag”-ként jelzett szövegeket ő mondja, s a Lovag csak a 23. sornál jön be Learrel együtt.
- ¹⁶⁸ Később sem derül ki, mi lehet Kent terve.
- ¹⁶⁹ Értsd: fődetlen koponyával, ritkás ősz hajjal.
- ¹⁷⁰ Értsd: te a mennyben vagy, én a pokolban.
- ¹⁷¹ A színpadi hagyomány szerint díszes ruházatának egy brosstűjével vagy csatjával.
- ¹⁷² Oswaldot.
- ¹⁷³ Más kiadásokban mindnyájan csak a 40. sornál távoznak.
- ¹⁷⁴ Ez Goneril levele Edmundhoz, amit Edgar a megölt Oswald zsebében talált.
- ¹⁷⁵ Edgar egy igazi középkori bajvivást (lovagi párbajt) akar rendezni. A szokás szerint ha bármely nemes kétségbe vonta egy másiknak valamely jogát vagy követelését, akkor nyilvánosan ki kellett állnia érveivel, s ha a szó nem volt elég, meg kellett vívniuk.
- ¹⁷⁶ A tiltás csak dramaturgiai indokolható, vagyis hogy Albany itt még ne értesüljön Edmund árulásáról.
- ¹⁷⁷ Némely előadásban Albany itt egy percre egyedül marad, s ekkor olvassa el a „Paraszt-legény” által hozott levelet. Mások szerint csak később, színen kívül olvassa el.
- ¹⁷⁸ Ez a mondat (eredetiben *Ripeness is all*.) többféleképp értelmezhető. Más fordítóknál: Vörösmarty: „A fő dolog, hogy elszántak legyünk.” Kosztolányi, Mészöly, Jánosházy: „(Fő, hogy) készen legyünk (rá).”; Füst: „Mert érettség: ez mindenünk.”
- ¹⁷⁹ Értsd: a kikent-kifent, helyzetkedő udvaroncokon.
- ¹⁸⁰ Az eredetiben nem egyértelmű, hogy a nagybetűs Istenről (*God's*) vagy a pogány istenekről (*gods'*) van-e szó.
- ¹⁸¹ Egyesek szerint néhány katona és dobos bent marad, mert a darab végén szükség lesz rájuk.
- ¹⁸² Cordeliát.
- ¹⁸³ Ugyanolyan bajvivást javasol, mint amelyet Edgar akar összehozni.
- ¹⁸⁴ Albany még az újdonsült címén szólítja Edmundot.
- ¹⁸⁵ Kérdés, van-e közönségnek fel kell-e ismernie a páncélos vitézben Edgart.
- ¹⁸⁶ Értsd: van-e párbajsegéde.
- ¹⁸⁷ A szokásjog szerint ismeretlen ellen nem kötelező kiállni: mindkét félnek be kell mutatkoznia. (Ezzel próbál érvelni Goneril alább a 150. sornál.)

¹⁸⁸ Értsd: a te halott testedbe.

¹⁸⁹ Ez Goneril Edmundhoz írott levele.

¹⁹⁰ Mert én a király lánya vagyok, te csak a férjem.

¹⁹¹ Értsd: elmondtam neki, hogy én voltam a „Rongyos Tamás”.

¹⁹² Más kiadásokban a két holttestet csak a 237. sornál hozzák be.

¹⁹³ Az eredetiből nem derül ki, hogy valóban kap-e tükröt, s odatartja-e, avagy mindezt csak képzelem vagy tervezi, vagy pantomimszerűen eljátssza. Ugyanígy alább a madártollal.

¹⁹⁴ A Századost.

¹⁹⁵ Értsd: hamarosan meghalok, követem Leart, ezért nem vállalom kormányzati feladatot.
Kent 48 évesnek mondta magát; most aggastyánnak tűnik.

¹⁹⁶ Egyes kiadásokban ezt az utolsó négy sort Albany mondja.

¹⁹⁷ Edgar elvállalja a politikusi szerepet. Föltehetőleg Albany herceg lesz a király, Edgar (aki mostantól Gloster gróf) lesz a főminiszter.

¹⁹⁸ Utalás Cordeliára: a darab elején őt sem az illem vezette, hanem a lelke.